

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Reelika Riimand

TOIMINGUGA PUUTUMUSES OLEVA ISIKU PÕHIÕIGUSTE
TAGAMINE LÄBIOTSIMISEL

Lõputöö

Juhendaja:

Riina Kroonberg, MA

Tallinn 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Finantskolledž	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri: Toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamine läbiotsimisel. Töö pealkiri võõrkeeles: Ensuring the fundamental rights of the person subject to an operation upon conducting a search	
Töö autor: Reelika Riimand	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 53 leheküljest. Võõrkeelne kokkuvõte on koostatud inglise keeles.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamist läbiotsimisel. Töö eesmärki saavutamiseks, on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade läbiotsimise olemusest ja eesmärgist ning toimingu teostamise õiguslikust alusest. 2. Anda ülevaade puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamisest läbiotsimisel ja võimalikust põhiõiguste riivist antud toimingu teostamisel. 3. Analüüsida isikute teadlikkust oma õiguste kaitsmisel läbiviidud uuringu põhjal. 4. Analüüsida läbiotsimise toimingu teostamisel menetlejate tegevust. <p>Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud kaheks alapeatükiks. Lõputöös kasutatakse olemasolevate andmete andmeanalüüsi ja tekstianalüüsi – kombineeritud uurimismeetodid.</p> <p>Analüüsi käigus selgus, et Eesti elanike teadmised põhiõigustest suhteliselt rahuldaval tasemel, siiski osa on väga väheste teadmistega, või ei oma neid üldse. Antud olukorrast võib järeldada, et isikud ei tea oma õiguseid olukorras, kus nad on puutumuses olevad isikud läbiotsimise toimingus ning ei oska hinnata, kas ametkonnad kuritarvitavad nende teadmatust. Sellest lähtuvalt peaksid läbiotsimist toimetavad ametnikud arvestama sellega ning selle toimingut tehes järgima põhiõigusi ning menetlustoimingule ettenähtud seadusest tulenevaid nõudeid.</p>	
Võtmesõnad: Läbiotsimine, pere- ja eraelu puutumatus, kodu puutumatus.	
Võõrkeelsed võtmesõnad:	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Uno Silberg	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Riina Kroonberg, MA	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. LÄBIOTSIMINE JA TOIMINGUGA PUUTUMUSES OLEVA ISIKU PÕHIÕIGUSED	6
1.1 Läbiotsimise olemus ja eesmärk ning toiminguga teostamise õiguslikud alused.....	6
1.2 Läbiotsimise toiminguga puutumuses olev isiku põhiõigused ja neid reguleerivad õigusaktid.....	12
2. LÄBIOTSIMISE TOIMINGUT TEHES SELLEGA PUUTUMUSES OLEVA ISIKU PÕHIÕIGUSTE TAGAMINE	21
2.1 Toiminguga puutumuses olevate isikute teadlikkus neid kaitsvatest õigusaktidest	21
2.2 Menetlejate tegevus läbiotsimise toiminguga teostamisel.....	26
KOKKUVÕTE.....	33
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	39
Lisa 1. Edasilükkamatutel juhtudel läbiotsimise määrus.....	42
Lisa 2. Läbiotsimismäärus	44
Lisa 3. Läbiotsimisprotokoll	46
Lisa 4. Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasuse skeem.....	49
Lisa 5. Hinnangud põhiõiguste tagatusele	50
Lisa 6. Eesti põhiseaduse tundmine	51
Lisa 7. Põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste tundmine.....	52

SISSEJUHATUS

Kriminaalmenetlus on riiklik tegevus, mille eesmärgiks on tõe tuvastamine kehtivaid seadusnorme järgides, jõudes lõpptulemusena õiglase otsuseni. Kriminaalmenetlus peab, nii nagu ka õigusemõistmine, mitte ainult olema aus vaid ka näima ausana. Kriminaalmenetluses on väga suur osa tõendite kogumisel. Tõendusmaterjalide kogumisel lubab seadus teatud juhtudel sekkuda isiku tahte vastaselt tema elukoha puutumatusesse või privaatsusesse. Üheks toiminguga puutumuses oleva isiku tahte vastaselt tõendusmaterjalide kogumise uurimistoiminguks on läbiotsimine. Läbiotsimine on toiming, mis kriminaalmenetluse läbiviimisel riivab õigust privaatsusele, sest läbiotsimise käigus tungitakse selle toiminguga puutumuses oleva isiku tahte vastaselt tema koju (eluruumi, valdusesse või tööruumidesse), sooviga otsida ja ära võtta tõendeid või pidada kinni kahtlustatav. Kodu all tuleb mõista mistahes kohta, mida konkreetne isik kasutab ja kus tal on legitiimne ootus, et teda seal ei häirita.

Lõputöö teema käsitlemisel võetakse aluseks Eesti Vabariigi Põhiseaduses (edaspidi PS) sätestatu: PS § 26 igapähele on õigus perekonna ja eraelu puutumatusesele, PS § 33 õigus kodu puutumatusesele, samuti ka Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Konventsiooni Artikkel 8 (edaspidi EIÕK art. 8) õigus era- ja perekonnaelu austamisele. Kuna PS on antud õigused igapäheõiguseks käsitletav, siis on isikul, kes satub kellegi teise ebaseadusliku käitumise tõttu läbiotsimistoimingu puutumusse, kus sekkutakse tema tahte vastaselt pere- ja eraellu ning koju, õigus oma õiguste ja vabaduste kaitsesele ning pöörduda nende rikkumise korral kohtusse.

Teema on aktuaalne, kuna kriminaalasjades menetlustoiminguks oleva läbiotsimisega sekkutakse läbiotsimisele allutatud isiku pereliikmete pere- ja eraellu ning koju. Inimeste põhiõiguste tagatuse küsimust kriminaalmenetluses on justiitsminister käsitlenud oma kõnes prokuröride üldkogu ees 07.03.2014. Läbiotsimine on intensiivne isiku privaatsusõigust riivav menetlustoiming, mistõttu selle kohaldamise määratlus peab olema selge ning konkreetne.

Aktsepteerida ei saa ilma seadusliku aluseta kõige ja kõigi otsimist. Põhiõiguste kuritarvituse riski vältimiseks tuleb läbiotsimine toimetamine põhjendada.¹

Teema uudsus seisneb selles, antud lõputöö eristub varasematest Sisekaitseakadeemias kirjutatud üliõpilastöodes rõhuasetuse poolest. Siiani on kajastatud toimingule allutatud isiku põhiõiguste kaitset ja võimalikust riivist ning põhiõigusi tollitööga seotud protseduuridel, kuid ei ole analüüsitud selle toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamist.

Lõputöö probleem seisneb selles, kas kriminaalmenetluses läbiviidavas läbiotsimise toimingus on tagatud puutumuses oleva isiku põhiõiguste kaitse ning kui suur on inimeste teadlikkus oma põhiõigustest sellises olukorras.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamist läbiotsimisel.

Selleks, et saavutada lõputöö eesmärki, on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade läbiotsimise olemusest ja eesmärgist ning toimingu teostamise õiguslikust alusest.
2. Anda ülevaade puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamisest läbiotsimisel ja võimalikust põhiõiguste riivist antud toimingu teostamisel.
3. Analüüsida isikute teadlikkust oma õiguste kaitsmisel läbiviidud uuringu põhjal.
4. Analüüsida läbiotsimise toimingu teostamisel menetlejate tegevust.

Tulenevalt lõputöö eesmärgist on töö jaotatud kaheks peatükiks, millest kumbki jaotub omakorda kaheks alapeatükiks. Täpsema ülevaate saamiseks kirjeldatakse lõputöö esimeses peatükis läbiotsimise olemust ja uuritakse, milliste õigusaktidega on see reguleeritud. Esimese peatüki teises alapeatükis antakse ülevaade kaitseala riivist lähtudes EIÕK Art 8, PS § 26 ja PS § 33, olukorras, kus läbiotsimise toiminguga võib sattuda puutumusse isik, kelle suhtes ei viida antud toimingut läbi.

Lõputöö teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse 2007 aastal Justiitsministeeriumi ning Faktum ja Ariko poolt läbi viidud küsitlusi, milles uuriti elanikkonna õigusteadlikkust, kas inimesed teavad, millised on nende põhiõigused kokkupuutes ametnikega. Antud küsitluste

---

¹ Justiitsministri kõne 2014. aasta prokuröride üldkogul (2014). <<http://www.just.ee/59516>> (15.03.2014).

põhjal viidi läbi andmeanalüüs, milles analüüsiti eelnevalt koostatud küsitluste andmeid. Tegu on mahukate uuringutega, kuid antud töö kontekstis vaadeldakse sellest vaid teemaga seonduvaid aspekte. Antud töö kontekstis on need igati kasutatavad. Justiitsministeeriumil on plaanis korraldada aastal 2014 uus sarnane uuring, et välja selgitada, kas inimeste õigusteadlikkus on paranenud või ei. Senimaani on erinevatel analüüsidel tuginetud just 2007 aastal läbiviidud uuringule, tehes juurde vaid kitsama valdkonna uurimusi. Kuna lõputöö raames ei ole võimalik nii mahukat uuringut teostada ja ei ole alust arvata, et aastast 2007 olevad andmed oleksid väga vanad, et neist ei saaks teha järeldusi põhiõiguste teadlikkusest meie inimeste hulgas. Selle peatüki teises punktis käsitletakse Maksu- ja Tolliametit (edaspidi MTA) kui menetlejat ja analüüsitakse kohtulahendite põhjal, kas on tagatud menetleja poolt läbiviidavas läbiotsimise toimingus puutumuses oleva isiku põhiõiguste kaitse.

Lõputöös kasutatakse olemasolevate andmete andmeanalüüsi ja tekstianalüüsi – kombineeritud uurimismeetodid.

Lõputöö koostamisel on kasutatud erialakirjandust, erinevaid seadusi, teadusartikleid, õigusakte, uurimustöid ja kohtulahendid – Riigikohtu, EIÕK. Lõputöös on kasutatud õigusakte, mis hakkasid kehtima 01.01.2013 või töö kirjutamise hetkel kehtivaid redaktsioone.

1. LÄBIOTSIMINE JA TOIMINGUGA PUUTUMUSES OLEVA ISIKU PÕHIÕIGUSED

1.1 Läbiotsimise olemus ja eesmärk ning toiminguga teostamise õiguslikud alused

Kriminaalmenetluses on väga suur osa tõendite kogumisel. Tõendusmaterjalide kogumisel lubab seadus teatud juhtudel sekkuda isiku tahte vastaselt tema elukoha puutumatusesse või privaatsusesse. Üheks toiminguga puutumuses olevaks isiku tahte vastaselt tõendusmaterjalide kogumise uurimistoiminguks on läbiotsimine.

Läbiotsimise mõiste tuleneb Kriminaalmenetluse seadustikust (edaspidi KrMS) § 91 lg-te 1 ja 2 koosmõjus – läbiotsimine on uurimistoiming, mille eesmärk on leida otsingutega kriminaalmenetluses asitõenditena kasutatav või erikonfiskeerimisele kuuluv objekt, tõendamisel tähtis dokument, kuriteoga tekitatud kahju hüvitamiseks või omandiõigust tõendav dokument². Läbiotsimine kui uurimistoiming on kriminaalmenetluse konfrontatsioonilist³ iseloomu arvestades kahtlemata üks efektiivseim uurimistoiming, mille vahendusel on võimalik jõuda menetleja eest varjata püütava kuriteoga seotud teabeni⁴.

Sagedasemaks tõendite kogumise menetlustoiminguks on läbiotsimine, mille eesmärgiks on leida tõendusteave kriminaalmenetluses. Läbiotsimise kaudu rünnatakse riigivõimu poolt kas isikupuutumast, kodu puutumast, era- ja perekonnaelu puutumast või omandipuutumast.⁵

Läbiotsimise läbi viimisel peab olema algatatud kriminaalmenetlus. KrMS § 91 lg-s 1, mille kohaselt on läbiotsimise eesmärgiks leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt, kriminaalasja lahendamiseks vajalik dokument, asi või isik või kuriteoga tekitatud kahju hüvitamiseks või konfiskeerimiseks

---

² Lindmäe, H. Menetlustaktika I. (Tallinn: Juristide Täienduskeskus, 1995), lk 99

³ [EKSS] "Eesti keele seletav sõnaraamat" Sõnaseletus- ebasõbralik, vaenulik v. vaenutsev vastuasetumus. Ideede, arvamuste, mõttesuundade konfrontatsioon.

<<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=konfrontatsiooni&F=M>> (15.01.2014).

⁴ Kergandberg, E., Pikamäe, P., Kriminaalmenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne. (Tallinn: Juura, 2012), lk 268.

⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus, 28.06.1992, jõustumine 03.07.1992 - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2, §-id 20, 25, 32, 33, 44.

arestitav vara või laip või tabada tagaotsitav.⁶ Seaduses on laiapõhjalisemalt kajastatud loetelu läbiotsimise võimalikest kohtadest, kuid antud lõputöö teema kontekstis keskendub töö autor hoonete ja ruumide läbiotsimisele. Läbiotsimine menetlustoiminguna on PS § 33 sätestatud põhiõiguse üheks kõige tõsisemaks ja praktikas kõige sagedasemaks riiveks. Samas võivad kaasneda läbiotsimisega veel eraelu ja perekonna puutumatus põhiõiguslik riive.

Selleks, et läbiotsimist sooritada peab olema küllaldane alus. Küllaldaseks aluseks on kriminaalasjas kogutud andmed, millele toetudes on alust arvata, et otsitav objekt on teatud ruumis, paikkonnas või isiku juures.⁷

Seadusliku aluse olemasolu läbiotsimiseks ei taga iseenesest sekkumise kooskõla põhiseadusega. Hinnata tuleb läbiotsimise sobivust, vajalikkust ja proportsionaalsust.⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) praktika rõhutab, et läbiotsimise vajalikkuse üle demokraatlikus ühiskonnas otsustamisel on oluline, et siseriiklik õigus ja praktika näeks ette kohased ja tõhusad kaitsevahendid kuritarvituste ja omavoli vastu. Selle hindamisel tuleb arvesse võtta:

1. kas loa on andnud kohus ning kas läbiotsimine põhineb põhjendatud kahtlusel ja;
2. kas loa ulatus on põhjendatult piiratud.⁹

Samuti on EIK osutanud vajadusele võtta arvesse teo raskust, asjaolusid, mis tingisid läbiotsimise ning läbiotsimisega puutumuses oleva isiku reputatsiooni võimaliku kahjustamise ulatust.¹⁰

Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt peavad rakendatavad abinõud vastama soovitava eesmärgile. Proportsionaalsuse kontrollimiseks on Riigikohus kohaldanud kolme tasandit:

1. Abinõu sobivust – sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse mõttes vaieldamatult ebaproportsionaalne on abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest.

---

⁶ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustumine 01.07.2004 - RT I 2003, 27, ... RT I, 26.02.2014, 8 § 91.

⁷ Lindmäe, H. *Menetlustaktika I, supra nota I*, lk 99.

⁸ Truuväli, E.-J., et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2012), lk 405, lõik 9.

⁹ *Ibid* lk 405

¹⁰ *Ibid* lk 405.

2. Vajalikkust – abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Arvestada tuleb ka seda, kui võrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.
3. Proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust – abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Võetav meede on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed. Piirangud ei tohi kaitstavat õigust kahjustada rohkem, kui see on normi legitiimse eesmärgiga põhjendatav. Tuleb kaaluda sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teisest küljest eesmärgi tähtsust. Mida intensiivsem on riive, seda mõjuvamad peavad olema riivet õigustavad põhjused. Seetõttu eeldab kaalumise võimalikult kõigi poolt- ja vastuargumentide leidmist ja nimetamist. Kui analüüs ei leia piisavalt argumente kavandatavate piirangute õigustamiseks, tuleb otsustada mõne teise, isikute põhiõigusi vähem piirava meetme kasuks. Vastasel korral tõusetub küsimus meetme põhiseaduspärasusest.¹¹

Kaitseala riive põhiseadusepärasuse tuvastamiseks tuleb riive õigustada.¹²

See tähendab, et kui leitakse kriminaalmenetluses, et muud moodi ei saa, kui kurjategija korter tuleb läbi otsida, kuna seal leiduvad kuriteo toimepanemise vahendid või kuriteoga saadu, siis tuleb ka puutumuses oleval pereliikmel taluda põhiõiguste ehk kodu puutumuse riivet. Seega peab olema läbiotsimine ainuvahend saavutamaks vajalikku tulemit menetluses. Kui on kaalutud vastavaid argumente ja leitud, et põhiseadus riive on vajalik, tuleb taotleda luba läbiotsimise toimetamiseks.

KrMS § 91 lg 2 on välja toodud, millise loa alusel on võimalik teha läbiotsimist. Läbiotsimise jaoks on vajalik, kas läbiotsimist toimetatakse prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel. Sama seaduse lõikes 3 on välja toodud erandjuht, millal võib läbiotsimist teostada ka ilma kohtu loata (Lisa 1), kuid seejärel tuleb sellest 24 tunni jooksul teatada prokuratuuri kaudu eeluurimiskohtunikule, et tunnistada läbiotsimine

---

¹¹ Parema õigusloome ning õigusaktide mõjude hindamise baaskoolitus riigiametnikele, <http://www.ut.ee/haridustehnoloogia/projekt/kursus1/321_igusloome_kvaliteedi_hindamise_phiseaduslikud_pri_nsiibid.html> (21.03.2014) peatükk 3.2.1.

¹² Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused", *Põhiõigusnormi õiguslik tagajärg – kaitseala riive õigustamine* <<http://www.just.ee/10731>> (25.01.2014), lõik 4.3.

lubatavaks. Edasilükkamatud olukorrad võivad näiteks MTA kontekstis olla seotud kahtlusaluse poolt kõrvaldatavate ettevõtte dokumentidega, kas siis hävitamise või peitmisega, samuti ka narkootikumide, salasigaretide, alkoholi jne hävitamisega või mujale viimisega. Kuid edasilükkamatus peab olema konkreetsetele asjaoludele tuginevalt põhjendatud¹³. Edasilükkamatust ei saa põhjendada spekulatsioonidega, hüpoteetiliste kaalutlustega või ka antud konkreetsest kaasusest lahutatud kriminalistilise kogemusega.¹⁴ Edasilükkamatud olukorrad läbiotsimistoimingu läbiviimisel ainult uurimisasutuse määruse alusel võivad tekitada olukorra, kus on võimalus, et tekib läbiotsimise toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguslik riive, mis puudutab kodu puutumatus ja pere- ja eraellu tungimist.

Võrdleva näite võib tuua Saksa õigusest *Strafprozeßordnung* (StPO) § 103 kohaselt võib tunnistajate elukohta läbi otsida üksnes siis, kui on tõsine kahtlus, et seal võib leiduda tõendusmaterjali, ning selleks on vaja kohtuniku antud läbiotsimismäärust. Soome sundmeetmete seadus (*Pakkokeinolaki*, 5 ptk. Läbiotsimine, § 1) sätestab: „Muu kui kuriteos tõenäolistel alustel kahtlustatu juures tohib läbiotsimist teostada ainult siis, kui kuritegu on pandud toime tema juures või kahtlustatu on võetud seal kinni või muidu võidakse väga tõsistel põhjustel oletada, et läbiotsimisega võidakse leida äravõetav ese või muul moel saada kuriteos selgust.”¹⁵

Läbiotsimist saab teostada läbiotsimismääruse alusel (Lisa 2), milles on välja toodud läbiotsimise eesmärk ja põhjendus ning mis lubab oluliselt kitsendada isiku põhiõigusi. Eesmärk ja põhjendus peavad olema määratletud võimalikult täpselt. Üldsõnalisus annab läbiotsijale piiramatut vabadust otsustada, mida otsida ja tõendusmaterjaliks võtta. Lisaks eeltoodu konkreetsele sõnastusele, peab olema piiritletud ka läbiotsimise ulatus. Vastavasisuline seisukoht on ka Euroopa Inimõiguste Kohtul.¹⁶ Eestis saab läbiotsimiseks pidada üksnes sellist tegevust, mis tehakse läbiotsimismääruse alusel. Enne kui määrus antakse on oluline teada asjaolusid, miks on vajalik, mis on eesmärk ja mida leida soovitakse. Läbiotsimismäärus peab sisaldama kolme elementi:

1. läbiotsimise eesmärki;

¹³ Kergandberg, E. Pikamäe, P., *supra nota* 1, lk 270.

¹⁴ *Ibid* lk 270.

¹⁵ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse <http://www.riigikogu.ee/?op=emspain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&.> (25.12.2013).

¹⁶Case of Buck v. Germany, nr 41604/98, 28/04/2005, p 45, ECJ, Judgment.

2. läbiotsimise kohta;

3. läbiotsimise põhjendust.¹⁷

Eelnevalt tulenevalt ja PS § 33 eesmärki arvestades võib kodu puutumatusesse sekkuda ainult seadusliku alusega st peab olema läbiotsimismäärus ja küllaldane alus: kindlad teadmised otsitava objekti olemasolust ja õigustatud sekkumine kaalukate avalike huvidega. Määrust tuleb KrMS sätestatud juhtudel tutvustada toimingule allutatud isikule ja peale selle tutvustamist võetakse isikult tutvumise kohta allkiri.

EIK on lahendis Harju v. Finland¹⁸ võtnud seisukoha, et kohtu loa puudumine annab uurimisorganitele piiramatut diskretsiooni läbiotsimise vajalikkuse ja ulatuse üle otsustamisel, mistõttu tuleb olla väga ettevaatlik juhtudel, kui menetlejal on õigus läbiotsimise toimetamise üle otsustada ja teha seda ilma kohtu eelneva loata.¹⁹

Läbiotsimist rakendades tehakse ettepanek anda välja läbiotsimismääruses märgitud objekt, kui ettepanek jäetakse täitmata või kui on alust arvata, et seda on järgitud osaliselt, toimetatakse otsinguid.²⁰

Et läbiotsimine oleks tagantjärele piisavalt kontrollitav, on vajalik, et määruses oleks kirjas, millistel põhjustel ja mis eesmärgiga läbiotsimist läbi viidi. Siinkohal ei teki vastuolu ka läbiotsimise kui kiireloomulise menetlustoimingu iseloomuga, kuivõrd põhjendamine, miks on konkreetsel juhul tarvis läbiotsimist ning miks teiste toimingutega tõendite kogumine mõistlik pole, ei tohiks menetlejalt kaua aega võtta ning selle läbimõtlemine on isikute õiguste tagamise seisukohalt oluline. Lisaks eesmärgi konkreetsele sõnastamisele on oluline ka läbiotsimise ulatuse piiritlemine. EIK on võtnud seisukoha, et läbiotsimismääruses peab olema piiritletud ka läbiotsimise ulatus, eriti selle ruumiline ulatus.²¹

Läbiotsimismääruse andmise pädevuse osas leiab ka EIK, et kuivõrd läbiotsimine kujutab endast alati tõsist sekkumist EIÕK art 8 kaitstavatesse õigustesse, siis on soovitatav kohtu

---

¹⁷ Öpik, R. Läbiotsimine. Sisekaitseakadeemia õppematerjal. <<http://www.slideshare.net/raivoopik/lbiotsimine>> (30.12.2013).

¹⁸ Antud lahendis oli hageja kahtlustatav illegaalses immigratsiooni organiseerimises. Soome Piirivalve (Rajavartiolaitos, Gränsbevakningsväsendet) viis läbi seoses eeluurimisega läbiotsimise korteriomaniiku teavitamata ja konfiskeeris kahtlustatava arvuti. Hiljem koju saabudes leidis kahtlustatav käsitsi kirjutatud kirja, et tema pool viidi läbi läbiotsimine.

¹⁹ Case of Harju v. Finland, Case No 56716/09, ECHR, Judgment, 15.02.2011.

²⁰ Kriminaalmenetluse seadustik § 91 lg 8.

²¹ Case of Buck v. Germany, *supra nota* 11, lõik 45.

poolt antud loa olemasolu, kuigi konventsiooni art 8 seda sõnaselgelt ei nõua.²² EIK on viidatud lahendis võtnud seisukoha, et kohtu loa puudumine annab uurimisorganitele piiramatu diskretsiooni läbiotsimise vajalikkuse ja ulatuse üle otsustamisel, mistõttu tuleb olla väga ettevaatlik juhtudel, kui menetlejal on õigus läbiotsimise toimetamise üle otsustada ja teha seda ilma kohtu eelneva loata.²³

Ruumi omanik või valdaja võib ise otsustada, kellel ta ruumi siseneda ja seal viibida lubab, samuti seda, mida ta seal ruumis teha lubab. Kuid lähtudes avalikust huvist korra tagamiseks või süüteo väljaselgitamiseks on mõnikord lubatav ja isegi vajalik viivitamatu tegutsemine hoolimata omaniku või valdaja mittenõustumisest. Kuna isiku kasutatavatesse ruumesse või muule piiratud alale sisenemisel riivatakse põhiõigust eraelu puutumatusse, võivad ametiisikud seda teha ainult seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Selliseks seaduses sätestatud aluseks ongi kriminaalmenetluses läbiotsimise regulatsioon.

Edasilükkamatutel juhtudel on lubatud läbi otsida öösel (nt kui uurijal on alust arvata, et läbiotsimisega viivitamisel võidakse kriminaalasjas tähtsaid objekte hävitada või teise kohta peita).²⁴

Läbiotsimine peab toimuma taktikaliselt õigesti. Oluline on, et see toimuks ootamatult kuid samas läbiotsitava ja toiminguga puutumuses olevate isikute põhiõiguseid järgides. Tähtis on, et läbiotsimine toimuks süsteemselt ja korrektselt. Läbiotsimise käigus tuleks jälgida kohalolijate reaktsioone, kuna inimeste käitumismaneerid reedavad nii mõndagi. Vastavalt isiku reaktsioonile võib aimata, kas ollakse läbiotsimisega õigel teel või mitte.

Läbiotsimise tulemused talletatakse läbiotsimisprotokolli (Lisa 3), mille kohustuslikud osad on loetletud KrMS §-s 92. Läbiotsimisprotokoll on dokument, milles kirjeldatakse läbiotsimise käiku. Protokolli koostamise kohta kehtib kõikidele menetlustoimingu protokollidele esitatav reegel – nimelt ei tohi selles teha oletusi. Protokoll peab olema objektiivne ja kajastama üksnes läbiotsimise käigus toimunut, mitte menetleja subjektiivseid

---

²² *Case of Harju v. Finland, supra nota* 14, lõik 42.

²³ *Ibid.* lõigud 39, 42.

²⁴ Lindmäe, H., *supra nota* lk 128; Kergandberg, E., Sillaots, M. *Kriminaalmenetlus* (Tallinn: Juura, 2006), lk 303.

seisukohti. Üldjuhul koostatakse menetlustoimingu protokoll paralleelselt menetlustoimingu läbiviimisega²⁵.

Läbiotsimise käiku tuleb kirjeldada detailselt. Millised olid need ruumid kust otsiti ning millise ulatusega otsiti, mida ja mil viisil leiti.

Kokkuvõtvalt on läbiotsimine sagedasemaks tõendite kogumise menetlustoiminguks, mille eesmärgiks on leida tõendusteave kriminaalmenetluses. Läbiotsimise kaudu rünnatakse riigivõimu poolt, kas isikupuutumast, kodu puutumast või era- ja perekonnaelu puutumast. Et läbiotsimist toimetada, peab olema läbiotsimismäärus, kas siis prokuratuuri või eeluurimiskohtuniku poolse loaga, erandjuhtudel ka uurimisasutuse määrus. Läbiotsimine on kõige intensiivsemalt isiku põhiõiguseid riivav ja isikule ebamugavust põhjustav toiming, siis seda toimingut tehes tuleb järgida rangelt menetlustoimingu reegleid – toimetada läbiotsimine määruses ettenähtud ulatuses ning talletada läbiotsimise tulemused läbiotsimisprotokollis. PS § 33 tulenevalt nõuab läbiotsimise toimetamiseks kahtlust kuriteo toimepanemise osas ning selle olemasolu tuleb läbiotsimismääruse väljastajale tõendada. Samaaegselt tuleb tagada ka PS §11 sätestatud põhiõiguste riive proportsionaalsuse põhimõte.

1.2 Läbiotsimise toiminguga puutumuses olev isiku põhiõigused ja neid reguleerivad õigusaktid

Eest Vabariigi Põhiseaduses on antud õigus igapäheõigusena käsitletav, siis on isikul, kes satub kellegi teise ebaseadusliku käitumise tõttu läbiotsimistoimingu puutumusse, kus sekkutakse tema tahte vastaselt pere-ja eraellu ning koju, õigus oma õiguste ja vabaduste kaitsele ning pöörduda nende rikkumise korral kohtusse.

Karistusseadustiku kommentaarides on asutud seisukohale, et eraelu hõlmab isiku tervet isiklikku elusfääri, kogu privaatse elukorralduse autonoomset valdkonda, milles isik oma individuaalsust arendab ja säilitab.²⁶ R. Maruste on õigust eraelule määratlenud igapähe õigusena enesemääratlemisele ning õigusena elada oma soovide ja tahtmiste kohaselt minimaalse välise sekkumisega. See hõlmab ka õigust kontrollida informatsiooni liikumist

---

²⁵ Kergandberg, E. Pikamäe, P., *supra nota* 1, lk 385.

²⁶ Sootak, J, Pikamäe, P. *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura 2002), lk 322.

avaliku võimu ja iseenda vahel ning saada efektiivset kaitset eraellu põhjendamatu sekkumise juhtudel.²⁷

Kriminaalmenetlus mõjutab põhiõigusi ja põhiõigused mõjutavad kriminaalmenetlust: lisaks on oluline mainida, et menetlus ei sekku mitte üksnes kahtlustatava või süüdistatava põhiõigustesse, vaid sageli ka selliste isikute põhiõigustesse, kellel pole puutumust kuriteoga²⁸ Selliselt, et läbiotsmine toimub isiku juures, kellel ei ole seost selle kuriteoga, mille raames läbiotsmise toimingut läbi viiakse.

Põhiõiguste piiride tuvastamine on väga oluline. Esmalt tuleb tuvastada põhiõiguse olemasolu ning seejärel on võimalik rääkida põhiseadusliku kaitse ning kohustuste olemasolust. Põhiõiguste olemasolu, piiramine ning lubatud piirangute tuvastamine ning eristamine selleks, et põhiõiguste piiraja teaks, kuidas vältida põhiõiguste rikkumist. Samuti ka selleks, et isik, kelle põhiõigust piiratakse, teaks oma õigusi ning oskaks hinnata, kas tema põhiõigusi on rikutud.²⁹

Sekkumise dogmaatika kohaselt toimub põhiõiguste kontrollimine kahe sammuna või kahes astmes. Esimeses astmes küsitakse, kas kontrollitav riiklik abinõu kujutab endast mõne põhiõiguse poolt kaitstava valdkonna riivet või mitte. Kui kaitsevaldkonna riive on kindlaks tehtud, siis tuleb teise sammuna küsida, kas selle riivega põhiõigust rikutakse või mitte. See Põhiseaduses sätestatud põhiõigused on sõnastatud antud (Lisa 4) lähtudes, kaheastmelist normeerimistehnikat. Kuigi esmalt lugedes võib põhiõigus olla piiramatu ehk reservatsioonita ja üheselt mõistatav, järgneb reeglina teises lauses põhiõigust kitsendav klausel, mis muudab algse teksti tähendust oluliselt.³⁰

Sellised põhiõigused antud teema kontekstis on järgmised:

1. perekonna- ja eraelu puutumatus (PS § 26);
2. kodu puutumatus (PS § 33). on, kui riive on formaalselt või materiaalselt põhiseaduse vastane.³¹

---

²⁷ Maruste, R. *Konstitutsionalism ning põhiõiguste vabaduste kaitse* (Tallinn: Juura 2004), lk 429

²⁸ Lõhmus, U. *Põhiõigustest kriminaalmenetluses*. (Tallinn: Juura 2012).

²⁹ Truup, R., „Põhiõigused tollitöös“, lõputöö, sisekaitseakadeemia Finantskolledž (2002).

³⁰ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. 1997 Justiitsministeerium, <<http://www.just.ee/52846>> (25.12.2013).

³¹ *Ibid*, Alexy, R.

Põhiõiguste kontrolli esimene osa tekib kahe mõiste – kaitsevaldkond ja riive – kokkumängust. Kaitsevaldkonna puhul võime eristada kaht aspekti: ühelt poolt esemelist aspekti ning teiselt poolt isikuga seotud aspekti. Esemelise kaitsevaldkonna puhul on tegemist sellega, mida iga vastav põhiõigus kaitseb. Kõne alla tulevad tegevused antud teema kontekstis, näiteks erasfääri puutumatus (eraelu ja perekonna puutumatus, samuti ka kodu puutumatus). Esemeline kaitsevaldkond langetab otsuse selle kohta, mida iga vastava põhiõiguse kaitse kaitstava hüvena *prima facie* hõlmab. Isikuga seotud kaitsevaldkonna puhul on tegemist küsimusega, kes võib vastavale põhiõigusele tugineda. Kõige olulisem eristus on siin ühelt poolt need põhiõigused, mis on kõigil inimestel (inimõigused) ja teisalt sellised põhiõigused, mis on ainult riigi kodanikel (kodanikuõigused).³²

Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasuse skeem (Lisa 4) on näidatud, millisel moel hinnatakse põhiõigusnormi rikkumist. Põhiõigused on õigusnormid, kus iga õigusnorm koosneb koosseisust ja õiguslikust tagajärjest. Põhiõiguste puhul on võimalik eristada normi koosseisu ja õiguslikku tagajärge. Mida põhiõigusnormi koosseis hõlmab, sõltub kõigepealt sellest, kas õiguse rakendaja lähtub õiguse sise- või välisteooriast. Õiguse siseteooria kohaselt on olemas ainult õigus selles ulatuses, milles ta võimaldab isikule definitiivset kaitset. Õiguse piiri ei saa õiguse siseteooria kohaselt eristada õigusest endast. Kui faktilised asjaolud vastavad nii saadud põhiõigusnormi koosseisule, kaasneks sellega automaatselt, kas käsk, keeld või luba. Õiguse välisteooria järgi on olemas kaks asja: õigus iseenesest ja õiguse piir ehk piirang. Vastupidiselt siseteooriale on õiguse välisteooria kohaselt õigust võimalik ette kujutada ka ilma igasuguste piiranguteta. Säärasel juhul on tegemist piiramatu õigusega. Sise- ja välisteooria välistavad teineteist, kusjuures kolmandat võimalust ei ole. Põhiõiguste tuvastamise mudel peab seega vastama ühele kahest teooriast, mitte aga ei kummalegi või siis mõlemale. Õiguse välisteooria kasuks kõneleb see, et ta annab põhiõiguste rakendajale ette struktuuri, millest lähtuda, ehk teisisõnu annab vastuse küsimusele, kuidas tuvastada põhiõiguse rikkumist. Kui siseteooria kohaselt tuleb põhiõigusnormi õiguslikuks tagajärjeks olev käsk, keeld või luba tuvastada ühe sammuga, siis välisteooria järgi tuleb kõigepealt määratleda põhiõiguse kaitseala, seejärel küsida, kas seda kaitseala on riivatud, ning lõpuks tuvastada, kas kaitseala riive on õigustatud. Tulemuseks on kolmeastmeline tuvastamisskeem, mille esimesed kaks astet moodustavad põhiõigusnormi koosseisu ja kolmas aste annab lõppastmes definitiivse õigusliku tagajärje igal konkreetsel juhul. Tuvastamisskeemi

---

³² Maruste, R., *supra nota* 20.

kolmandal astmel, definitiivse käsu, keelu või loa väljaselgitamisel, tuleb seejuures rakendada proportsionaalsuse põhimõtet.³³

Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasuse skeem koondab ülevaatlilikult hindamiskriteeriume prokurörikt läbiotsimisloa taotlemiseks ja sobib autori arvates analüüsitava teemaga kokku. Skeemi kohaselt toimides on võimalik ära määratleda põhiõiguste riive või siis juba tõsisem põhiõiguste rikkumine.

Esimese sammuna tuleb määrata põhiõiguste kaitseala ehk kas põhiõigus on üldse asjasse puutuv. Kas läbiotsimisega rikutakse pere- ja eraelu ning kodu puutumatus. Tuleb tuvastada millist põhiõigust riivatakse või kavatsetakse riivata, samuti tuleb leida riive formaalne õiguspärasus.

Põhiõiguste tuvastamisel on olulised kaks mõistet: kaitseala ja riive. Kaitseala puhul eristatakse esemelist ja isikulist kaitseala. Esemeline kaitseala puudutab küsimust, mida vastav põhiõigus kaitseb. Isikuline kaitseala aga keda kaitstakse – kas tegemist on igapäheõiguse, kodanikuõiguse või rahvusõigusega.

Teise sammuna tuleb tuvastada kas läbiotsimisega on piiratud isiku pere- ja eraelu ning kodu puutumatus. Tuvastatakse põhiõiguste kitsendus. Põhiõigust on piiratud, kui põhiõiguse adressaat on mõjutanud mingit tegevust, seisundit, positsiooni põhiõiguse kandja jaoks ebasoodsalt³⁴.

Kolmanda sammuna tuleb tuvastada kas piiratud on ebaseaduslikult.³⁵ Kas põhiõiguse piiramisel on olemas seaduslik alus, ehk kas selline seadus, mis lubab põhiõigust riivata on olemas, kättesaadav ja arusaadav. Samuti tuleb hinnata piirangu vajalikkust demokraatlikus ühiskonnas; piiranguga taotletava eesmärgi lubatavust, eesmärgi saavutamiseks kasutatavate vahendite lubatavust, vahendite sobivust eesmärgi saavutamiseks, vahendite vajalikkust eesmärgi saavutamiseks, vahendite ja eesmärgi mõõdupärasust e proportsionaalsust.

Kõige suurem tõenäosus on põhiõiguste rikkumine olukorras, kus toimetatakse läbiotsimine ainult uurimisasutuse määruse alusel, kuid tingimusel, et sellest 24 tunni jooksul teatatakse

---

³³ Põhiseaduse 2. Peatükk, *supra nota 10*, lõik 4, 4,1.

³⁴ Roosve, T. „Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasus.“ Sisekaitseakadeemia õppematerjal <<http://stud.sisekaitse.ee/Roosve/vaboriive/>> (27.12.2013).

³⁵ Roosve, T. „Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasus.“ *supra nota 33*.

prokuratuurile, kes otsustab läbiotsimise lubatavaks tunnistamise. Siin on oht, et määruse ulatus on ebaproportsionaalset lai ning kas läbiotsimine põhineb põhjendatud kahtlusel.

Põhiõiguse riive mõistet tuleb rangelt põhiõiguse rikkumise mõistest eristada.³⁶ Põhiõiguse riive on põhiõiguse rikkumine ainult siis, kui ta on formaalselt või materiaalselt põhiseaduse vastane. Põhiõiguse riive peab olema põhiseadusega kooskõlas.

Mis on siis riive? Riive mõiste määratlemisel tuleb eristada klassikalist riive definitsiooni ja modernset riive definitsiooni. Klassikalise definitsiooni kohaselt on põhiõiguste riived kõik põhiõiguslikult kaitstava hüve riigipoolsed ebasoodsad mõjutused. Riive mõiste sisaldab nelja tunnust:

1. õigusaktid, näiteks seadused, haldusaktid ja kohtuotsused;
2. millel on võimule tuginev iseloom, käskudega ühepoolselt määrata ja sunniviisiliselt teostada;
3. mis on otstarbekohaselt suunatud põhiõiguslikult kaitstavale hüvele ja;
4. mõjutavad seda vahetult.³⁷

Riive mõiste modernses tähenduses hõlmab iga riikliku takistamise, kahjustamise ja kõrvaldamise. Takistada, kahjustada või kõrvaldada saab tegevusi, omadusi ja seisundeid, mis on vastava põhiõiguse kaitseala esemeks.³⁸

Põhiõiguste riivete vastavuse kriteeriumid tuleb võtta piiranguklauslitest.³⁹ Eesti põhiseaduse jaoks on üldiste ja eriliste piiranguklauslite eristamine eriti tähtis. Üldised piiranguklauslid puudutavad kõiki põhiõigusi. Erilised piiranguklauslid on kohaldatavad ainult sellele põhiõigusele, mille alla nad on liigitatud. Seejuures on küll võimalik, et samasuguseid või väga sarnaseid piiranguklausleid võib leida mitmete põhiõiguste puhul.

Eesti põhiseaduses on olemas neli üldist piiranguklauslit: PS § 3 lg 1 lause 1, PS § 11, PS § 13 lg 2 ja PS § 19 lg 2 piiranguklauslid. Nendest kõige olulisem on PS § 11 Proportsionaalsuse põhimõtte tuleneb Põhiseaduse § 11 teisest lausest. Üldkogu kontrollib piirangu vastavust proportsionaalsuse põhimõttele kolme tunnuse – abinõu sobivuse, vajalikkuse ja mõõdukuse – abil. Ilmselt ebasobiva abinõu korral ei ole vaja kontrollida

³⁶ Põhiseaduse 2. Peatükk, supra nota 10, lõik 4.2.2.1.

³⁷ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses, supra nota 29.

³⁸ Põhiseaduse 2. Peatükk, supra nota 12, lõik 4.2.2.1.

³⁹ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses, supra nota 29.

abinõu vajalikkust ja mõõdukust. Kui aga abinõu on sobiv, kuid pole vajalik, siis puudub vajadus kontrollida selle mõõdukust. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust.

PS § 11 lubab õiguste ja vabaduste piiranguid, seega põhiõiguste riiveid, ainult kolmel tingimusel:

1. õigusi ja vabadusi tohib piirata “ainult kooskõlas põhiseadusega” (PS § 11 lause 1);
2. piirangud peavad olema “demokraatlikus ühiskonnas vajalikud” (PS § 11 lause 2, 1. alternatiiv);
3. piirangud ei tohi “moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust” (PS § 11 lause 2, 2. alternatiiv).⁴⁰

Kuigi läbiotsimist tuleb toimetada kõiki põhiõigusi ning seadust järgides ja väga konkreetselt määruse alusel, siis kui juba mingi rikkumine selle menetlustoimingu käigus toime pandud on, ei saa seda enam kuidagi tagasi võtta.⁴¹

Alexy on kirjutanud: „Mida intensiivsem on riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.“⁴²

Läbiotsimise kui menetlustoimingu vajaduse väljaselgitamiseks tuleb lähtuda proportsionaalsuse printsiibist ehk siis kaaluda kas taotletava eesmärk on piisav, et selle läbi piirata puutumuses oleva isiku põhiõiguseid. Sealjuures on keelatud piiratavate põhiõiguste moonutamine.

---

⁴⁰ Alexy, R. *Põhiõigused Eesti põhiseaduses*, supra nota 29.

⁴¹ Ingram, J. L. *Criminal procedure: theory and practice*. 2nd ed. New Jersey: Pearson 2009; Gless, S. Truth or Due Process? The Use of Illegally Gathered Evidence in the Criminal Trial. P. 680. <http://ius.unibas.ch/uploads/publics/6785/20100913144136_4c8e1c0006a39.pdf> (30.04.2013); Torgersen, R. Truth or Due Process? The Use of Illegally Gathered Evidence in the Criminal Trial in Norway.p. 2. <http://folk.uio.no/giudittm/IACL_Truth%20or%20due%20process.pdf> (30.04.2013); Borgers, M.J. The Use of Illegally Gathered Evidence in the Dutch Criminal Trial. P. 1. <<http://www.ejcl.org/143/art143-4.pdf>> (30.04.2013). Tsiteeritud: Kaldoja, K., „Läbiotsimine ja selle käigus leitud tõendite lubatavus kriminaalmenetluses“, magistritöö, Tartu Ülikooli Õigusteaduskond (2013)

⁴² Alexy, R. *Põhiõigused Eesti Põhiseaduses*. Juridica eriväljaanne 2001, lk 40.

Proportsionaalsuse printsiipi läbiotsimise kontekstis on analüüsinud *Camenzindi* lahendis ka EIK, leides, et kohus peab iga juhtumi puhul eraldi kaaluma, kas meetod, mida kasutatakse tõendite leidmiseks (käesoleval juhul läbiotsimine), on taotletava eesmärgi saavutamise suhtes proportsionaalne ja demokraatlikus ühiskonnas vajalik, või oleks eesmärki võimalik saavutada ka isiku õigusi vähemal määral piiraval viisil. Lisaks on kohus nimetatud lahendis toonitanud vajadust siseriikliku regulatsiooni olemasolu järele, mis konkretiseeriks isikute võimalused end ebaproportsionaalse riigi tegevuse eest kaitsta. Kokkuvõtlikult on leitud, et juhtudel, mil riik on taganud isiku õigused ning loonud võimalused enda tegevust vaidlustada ning kui isiku õiguste riive on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ning uurimist poleks saanud läbi viia õigusi vähem riivavamal viisil, pole tegemist ka EIÕK artikli 8 rikkumisega, vaid riik on käitunud õiguspäraselt.⁴³

Selleks, et läbiotsimine oleks kooskõlas EIÕK artiklis 8 sätestatuga, peavad olema täidetud kolm tingimust:

1. läbiotsimine peab olema toimetatud kooskõlas siseriikliku õigusega;
2. läbiotsimisel peab olema õiguspärane eesmärk;
3. läbiotsimine peab olema demokraatlikus ühiskonnas vajalik.

Kõik need kolm tingimust on taandatavad proportsionaalsuse nõudele, millega läbiotsimise toimetamisel pidevalt arvestada tuleb.⁴⁴

Riigikohtu üldkogu 06.01.2004 otsuse nr 3-1-3-13-03 punktis 31 on märgitud komisjon poolt, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon on Eesti õiguskorra lahutamatu osa. Seega on ka Konventsioonis sisalduvad õigused ja vabadused Eesti õiguskorra osa ja nende õiguste ning vabaduste tagamine on ka kohtu kohustus.⁴⁵

Läbiotsimisega võib tekkida olukord, kus rikutakse puutumuses oleva isiku vara või tekitatakse talle ja tema pereliikmetele moraalselt kahju. Riigivastutuse seaduse sätetest lähtuvalt on ebaproportsionaalselt läbi viidud läbiotsimise puhul võimalik nõuda kahju hüvitamist ka juhtumitel, mil sellega on kaasnenud näiteks vara kahjustamine või hävitamine.

---

⁴³ Case of *Camenzind v. Switzerland*, nr 21353/93, 16/12/1997, p-d 45-47.

⁴⁴ Kaldoja, K., „Läbiotsimine ja selle käigus leitud tõendite lubatavus kriminaalmenetluses“, magistritöö, Tartu Ülikooli Õigusteaduskond (2013), lk 38.

⁴⁵ *Kriminaalasi Tiit Veeberi (Veeber) süüdistuses KrK § 1481 lg 7, § 166 lg 1 ja § 143 lg 1 järgi*, üldkogu asi nr 3-1-3-13-03, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus 06.01.2004, lõik 31.

Mittevaralise kahju (läbiotsimisel tekitatud moraalne kahju) hüvitamine kaitseb mitmeid põhiseaduslikke väärtusi: kõige laiemas mõttes inimväärikust, selle komponente au ja head nime, aga ka põhiõigusi, mis inimväärikusel rajanevad, nagu era- ja perekonnaelu puutumatus, tervis ning isikuvabadus.⁴⁶

Õigus nõuda hüvitist avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju eest on rahaliselt hinnatav õigus. Riigivastutusõigussuhte üheks pooleks on kannatanu ja teiseks pooleks kahju tekitaja ehk avaliku võimu kandja. Mõlemal poolel võib isikuid olla mitu.⁴⁷

„Tallinna Halduskohtu poolt antud definitsioon: kahjuna saab käsitleda seadusega kaitstavate õigushüvede väärtuse vähenemist, millel on kannatanu suhtes negatiivne iseloom ning mida on võimalik hinnata ja hüvitada. Hüvitisega tuleb luua varaline olukord, milles kannatanu oleks siis, kui tema õigusi ei oleks rikutud. Kahju hüvitamise eesmärk on niisiis kannatanu asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevald asjaolusid ei oleks esinenud, seega olukorda, kui tema õigusi ei oleks rikutud.“ Eesmärk kahju hüvitada tuuakse välja kohtuotsusest-kohtuotsusesse ja selle käsitlemine on kohtupraktika kõikidel astmetel läbiv.⁴⁸

L. Kanger on oma artiklis kirjutanud: „Riigivastutuse nõude kaudu realiseerub PS § 25 tulenev igäihe õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastasel tekitatud moraalne ja materiaalne kahju hüvitamisele. Riigivastutuse instituudi abil kaitseb riik otseselt isikute põhiõigusi ja – vabadusi ning võtab endale kohustuse hüvitada kahju, mis ta neile on põhjustanud.“⁴⁹ Põhiõiguste austamine ja kaitse ning õiglane menetlus oma õiguste kaitseks (PS §-d 14 ja 15) on olulised põhiseaduslikud väärtused, mis samuti juurduvad õigusriigi põhimõttes.⁵⁰

Riigivastutuse seadus (edaspidi RVastS) § 9 lg 1 kohaselt võib füüsiline isik nõuda mittevaralise kahju hüvitamist süüliselt väärrikuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse

---

⁴⁶Kanger, L. „Kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seaduse alusel“, Kohtupraktika analüüs, Riigikohtu Õigusteabe osakond, <http://www.riigikohus.ee/vfs/775/Analys%20Riigivastutus%28L_Kanger%29.pdf> (23.02.2014) lk 20.

⁴⁷ *Ibid*, lk 10.

⁴⁸ Kaldoja, K, *supra nota* 42.

⁴⁹ Kanger, L., „Kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seaduse alusel“, RiTo 27, (2013).

⁵⁰, Kriminaalasi Henrik Antsovi süüditunnistamises KarS § 184 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi, üldkogu asi nr 3-1-2-2-11, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus 10. 042012, lõik 72.

võtmise, kodu või eraelu puutumatusse või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral.⁵¹

Kokkuvõtvalt kui läbiotsimine toimetatakse isiku juures, kellel ei ole seost selle kuriteoga, mille raames läbiotsimise toimingut läbi viiakse, siis sellises olukorras on põhiõiguste piiride tuvastamine väga oluline. Sekkumise dogmaatika kohaselt toimub põhiõiguste kontrollimine kahe sammuna või kahes astmes. Esimeses astmes küsitakse, kas kontrollitav riiklik abinõu kujutab endast mõne põhiõiguse poolt kaitstava valdkonna riivet või mitte. Kui kaitsevaldkonna riive on kindlaks tehtud, siis tuleb teise sammuna küsida, kas selle riivega põhiõigust rikutakse või mitte. Kuigi läbiotsimist tuleb toimetada kõiki põhiõigusi ning seadust järgides ja väga konkreetselt määruse alusel, ja isiku puutumatusse sekkumisel tuleb jälgida, et see oleks kooskõlas seadusega ning selle eesmärgid oleks proportsionaalsused rikutava õigusega.

Läbiotsimisega võib tekkida olukord, kus rikutakse puutumuses oleva isiku vara või tekitatakse talle ja tema pereliikmetele moraalselt kahju. Riigivastutuse seadus näeb ette materiaalse kahju hüvitamise viisid, kuid moraalse kahju hüvitamist saab kannatanu nõuda siiski kohtu kaudu.

---

⁵¹ Riigivastutuse seadus, 02.05.2001, jõustumine 01.01.2002 - RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 11 § 9 lg 1.

2. LÄBIOTSIMISE TOIMINGUT TEHES SELLEGA PUUTUMUSES OLEVA ISIKU PÕHIÕIGUSTE TAGAMINE

2.1 Toiminguga puutumuses olevate isikute teadlikkus neid kaitsvatest õigusaktidest

Eesti elanike teadmistest oma põhiõiguste, kohustuste ja vabaduste kohta ülevaate saamiseks, analüüsib autor 2007 aastal Justiitsministeeriumi ning Faktum ja Ariko poolt läbi viidud küsitlusi, milledes uuriti elanikkonna õigusteadlikkust, kas inimesed teavad, millised on nende põhiõigused kokkupuutes ametnikega. Justiitsministeeriumi „Eesti elanike õigusteadlikkuse uuringu” ja Faktum ja Ariko „Õigusteadvuse“ tulemusi annab seostada antud töö kontekstis, sest ka isik, kes satub uurimistoiminguga puutumusse, kuulub uuringualuste isikute rühma.

Tõendamine on kriminaalmenetluses üks olulisemaid osasid ning tõendite kogumisel on põhiõigustega arvestamine äärmiselt oluline. Kuivõrd läbiotsimine on isiku õigusi eriti intensiivselt riivav menetlustoiming, mille käigus rikutakse eraelu, kodu ja vara puutumatus õigusi, eneseteostamisõigust, ettevõtlusvabadust ja sõnavabadust⁵², tuleb kahtlemata selle toiminguga käigus põhiõigustega arvestamisel eriti ettevaatlik olla. Menetleja tegevus peab aga alati jääma põhiseaduse ja inimõiguslaste instrumentidega määratud raamidesse.⁵³

Uuringu tulemustest selgus, et vastajate hulgast eristub grupp, mis paistab teiste seast silma väiksemate õigusteadmiste poolest. Kui suurel osal inimestest on teadmised õigussüsteemist suhteliselt rahuldaval tasemel, siis osa on neist teadmistest ilma jäänud.⁵⁴

Esimese küsitluse viis läbi AS Emor. Uuring korraldati personaalintervjuude (CAPI – *Computer Assisted Personal Interviewing*) meetodil. Intervjuud toimusid vastajate kodudes arvuti abil.

---

⁵² Eelnõu nr 295 seletuskiri, p-id 19-29 (vt viide 14). Vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. oktoobri 2000. a määrus asjas nr 3-3-1-38-00, p 24.

⁵³ Kriminaalasi Henrik Antsovi süüditunnistamises, *supra nota* 42.

⁵⁴ „Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring“ (2007), <<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=30815/Eesti+elanike+%F5igusteadlikkuse+uuring.pdf>> (07.03.2014) lk 5.

Uuringu üldkogumi moodustavad Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 18–74 aastat (seisuga 01.01.2005. a kokku 1 049 486 inimest). Leibkonnad leiti juhuvalikuga, järgides juhuvaliku sammreegleid. Intervjueeritava leidmine väljavalitud leibkonnast toimus kasutades noore mehe reeglit ehk esmajärjekorras paluti intervjueeritavaks pere noorimat vähemalt 15-aastast meesterahvast. Kui leibkonnas polnud mehi või neid polnud kodus, siis tehti valik kodus olevate naisterahvaste seast, alustades kõige nooremast vähemalt 15-aastasest.

Kvaliteedi igakülgselt tagamiseks korraldati pärast küsitlust lisaks intervjuude järelkontroll. Posti teel võeti veel kord ühendust 15%-ga valimist ning paluti anda tagasisidet intervjuu toimumisele, sellele, kas vastaja valik toimus korrektselt ja kas küsitleja täitis talle esitatud nõudeid.

Teise küsitluse korraldas Faktum & Ariko OÜ perioodil 28.05-09.07.2007 Riigikohtu tellimisel. Omnibussuuringu käigus viidi läbi 1009 personaalintervjuud Eesti elanikkonna seas (vanuses 15-74 aastat) kokku 1 046 357 inimest (ESA, 01.01.2007.a). Sarnaselt eelmisele uuringule kasutati ka siin vastajate valikul lähteadressi meetodit ja nn „noore mehe reeglit“. Kirjeldatud meetodil saadud valimit võib üldjoontes nimetada üldkogumit proportsionaalselt esindavaks valimiks, kus iga vastaja esindab võrdset arvu üldkogumi elemente. Kvoote jälgiti küsitlustöö raames igas valimipunktis teatud vanusegruppide ja soo lõikes.⁵⁵

Antud töö kontekstis pöörab autor suuremat tähelepanu uuringus just politseiga seotud küsimustele ja põhiseaduslikele teadmistele. Politsei seetõttu, et MTA-le on antud õigus KrMS alusel sooritada sarnaseid toiminguid politseiga: uurimisosakond teostab läbiotsimisi.

Esmalt küsiti kodanikelt üldiseid teadmisi nende põhiseadusejärgsetest põhiõigustest. Eesti elanikest 54% tunnevad Eesti Põhiseaduse sisu väga napilt või ei tunne üldse. Põhjalikult on selle sisuga tuttavad 4% ning üldjoontes tunnevad seaduse sisu ja vaimu 42% elanikest. Oma põhiõigusi, vabadusi ja kohustusi oskab loetleda 11% Eesti elanikest.⁵⁶

Osaliselt oskab neid loetleda 48% ning üldse ei oska 41%. Kokkuvõtvalt selgus, et kõige sagedamini suudeti meenutada järgmisi põhiõigusi: sõnavabadus 33%, õigus tööle 32%, õigus haridusele 27%, valimisõigus ning õigus tervisekaitsele. Viiendik vastajatest ei suutnud meenutada ühtegi põhiõigust. Lisaks eespool nimetatutele nimetati ka selliseid põhiõigusi,

---

⁵⁵ Õigusteadvus 2007 <http://www.riigikohus.ee/vfs/600/uuring_2007_oigusteadvus.pdf> (31.03.2014).

⁵⁶ *Ibid*, Kokkuvõtte tulemustest.

nagu õigus abielluda ja lahutada; õigus viisavabadusele; kohustus elu edasi viia; vabadus heisata õigel päeval Eesti lipp; vabadus valida seksuaalset orientatsiooni; õigus normaalsele elule ning õigus teha, mis meeldib.⁵⁷

Osalenutelt küsiti, milline on nende teadlikkus politseinike volituste ja pädevuse piiride osas. Suur osa vastanutest arvas, et dokumendi kontrollimise õigus on politseil olemas, samuti arvas pea pool küsitletutest et politseil on õigus tööruumidesse siseneda ametikohtuste täitmiseks. Samuti arvas pea pool küsitletutest et politseil on õigus asjaolude selgitamiseks kahtlusaluseid kaasa viia ning neid kuni 48 tundi kinni pidada. Kahtlusaluseid endid või nende asjade läbiotsimist teostada arvas politseil õiguse olevat 19% küsitletutest. Inimese eluruumide läbiotsimist politsei poolt oleks aktsepteerinud vaid 6 %.

Kuigi politseil ei ole seaduslikku õigust ilma eriloata siseneda inimeste töö- või eluruumidesse ega ka neid läbi otsida, olid inimesed siiski arvamusel, et politsei võib seda teha. Ilmselt on selline arvamus seotud inimeste vastutulelikkusega ning nad üritavad igati kaasa aidata ametnike töö lihtsustamisele. Võib eeldada, et tegemist on õiguskuulekate kodanikega. Kuid oluline on, et inimesed teaksid, et selline läbiotsimisele kaasaaitamine on tõepoolest vaid politseile vastutulek, mitte ametnike õigus ilma loata siseneda puutumuses olevate isikute valduses olevatesse ruumidesse.

Politseinike eluruumidesse lubamise kohta vastas 45% küsitletutest, et selleks on vajalik kohtu luba, kuid 36% küsitletutest arvas, et neil on keeldumiseks alati õigus. Kahjuks näitas selline vastus, et inimesed ei ole teadlikud oma õigustest ega ka kohustustest selles valdkonnas. See on iseenesest ka mõistetav, kuna enamik kodanikke ei ole viibinud sellises olukorras, kus politseil oleks olnud vajadus eluruumidesse siseneda ja seepärast ei tunta ka vastavaid seadusesätteid. Küsitlute käest uuriti ka, kuhu nad pöörduksid juhul kui politsei tegevus tunduks neile ebakorrektsena. 42% vastanuist pöörduks politseisse ja 38 % vastanuist kohtusse. Keskkriminaalpolitseisse või siseministeeriumi oleks pöördunud vastavalt 26% ja 18% kodanikest. Kuid 15% vastanuist ei osanud öelda, kelle poole pöörduda. Kuigi põhiseaduse kohaselt on igal ühel võimalik tema õiguste rikkumise puhul pöörduda kohtusse, sõltumata sellest, milline oli õiguste rikkumise ulatus ja vorm, oskas seda välja pakkuda vaid 38% vastanuist.

---

⁵⁷ Alexy, R., *supra nota* 54 lk 12.

Küsimustikule vastanute seas eristus selgelt grupp kodanikke, kelle teadmised olid kas väga napid või puudusid üldse, kuna suudeti vastata vaid neljandikule küsimustest. Selgus ka see, et haridustase ja teadmised on omavahel seoses – kõrgharidusega vastajad olid õigussüsteemiga enamasti paremini kursis, madalama haridustasemega vastajad aga vähem teadlikud. Kuid haridus ei olnud määrav tegur õigusteadmiste juures, sest ka kõrgharidusega inimeste hulgas kümnendik teadis kehtivast õigusest vähe. Pigem võib öelda, et õigusteadlikkus on seotud ühiskondlikus elus osalemisega – mida rohkem inimene seostab end ühiskonnaga ja on aktiivne, seda teadlikum ta on. Teadlikud kodanikud on enamasti nooremad, haritumad, elavad suuremates asulates ja on seatud avaliku sektoriga. Peamiste allikatena, kust võib leida põhiõiguste, vabaduste ning kohustuste loetelu, nimetati internetti, Eesti Põhiseadust ning Riigi Teatajat⁵⁸.

Lisa 6: Eesti põhiseaduse tundmine – on välja toodud jaotus kodanike rahvuse, soo ja vanusegruppide lõikes, andmaks illustreerivat ülevaadet inimeste põhiseaduse tundmisest. Lisa 7: põhiõiguste, vabaduste kohustuste tundmine – on võrdlus inimeste põhiõiguste tundmise kohta, kus on arvestatud kodanike poolt loetletud põhiõiguste hulka. Üle poole kodanikest oskas siiski mingil määral oma põhiõiguseid loetleda.

Uuringus paluti anda hinnang põhiõiguste tagatusele. Antud töö kontekstis seoses asetses õigus kodu puutumatus kolmandal kohal (57% vastanuist), õigus perekonna ja eraelu puutumatus neljandal kohal 57% ning õigusvabadus ja isiku puutumatus kuuendal 52%.

Vastajate arvates on riigis tagatud suhteliselt korralik õiguste kaitse. Siiski ilmnes põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste loetlemisel, et enim mainiti antud töö teemaga seotult põhiõigusena kodu puutumatus ning perekonna ja eraelu puutumatus. Seejärel teati õigust süütuse presumptsioonile, vabadusele ja isikupuutumatusesele, õigust kohtusse pöörduda. Kuid näiteks kohustust õiguspäraselt käituda ei mainitud üldse. Lisa 5: hinnangud põhiõiguste tagatusele – on protsentuaalselt toodud välja küsitletute hinnangud põhiõiguste, vabaduste ja kohustustele.

Uuritud küsimuste seast on kõige lünklikumad vastajate teadmised politseilise tegevusega seotud õigustest, millega võib paralleele tõmmata MTA ametniku tegevusega kriminaalmenetluses.

---

⁵⁸ Õigusteadvus 2007, *supra nota* 56, lk 8.

Seetõttu on oluline selgitada inimestele nende õigusi ja kohustusi õigusorganite töötajatega lävimisel. Kodanikele tuleks selgitada, et ametnikel ei ole alati õigust kodanike ellu sekkuda. On aga ka juhtumeid, kus see õigus on neil siiski olemas. Tuleks lisada, et koostöö ja vastutulelikkus ametnike töö hõlbustamiseks on siiski tervitatav ja teadlikule kodanikule omane käitumisviis.⁵⁹

Selles osas saab palju ära teha ametnik ise, kes toimingut teostades selgitab piisavalt põhjalikult isikule tema põhiõigusi ja ka kohustusi ning sh ka ametniku seaduslikke õigusi.

Kokkuvõtvalt selle töö raames selgus Justiitsministeeriumi poolt 2007 aastal koostatud „Eesti elanike õigusteadlikkuse uuringu” ja Faktum ja Ariko poolt läbi viidud küsitluse „Õigusteadvus“ uuringute tulemustest, et vastajate hulgas on teatud grupp kodanikke, kes eristub teistest väiksemate õigusteadmiste poolest. Kui suurel osal inimestest on teadmised õigussüsteemist suhteliselt rahuldaval tasemel, siis osa on väga väheste teadmistega, või ei oma neid üldse. Selgus, et väheteadlike puhul on tegemist keskmisest madalama haridustasemega ja/või vanemate inimestega, kes elavad väikeasulates, väikeste peredena või üksi. Murettekitav on asjaolu, et viiendik vastanuist ei osanud nimetada ühtegi põhiõigust, vabadust ega kohustust. Võib järeldada, et inimeste eneseharimine õigusteadlikkuse alal ei ole paljudele prioriteetne ning vähesed baasteadmised saadakse vaid koolipingist, kui sedagi.

Uuriti elanike teadlikkust ametnike volituste ja pädevuse piiride osas. Arvati, et dokumendi kontrollimise õigus on politseil olemas, ja ametnikel on õigus tööruumidesse siseneda ametikohtuste täitmiseks. Samas inimeste eluruumide läbiotsimist oleks aktsepteerinud vaid 6% vastanuist. Politseinike eluruumidesse lubamise kohta vastas 45% küsitletutest, et selleks on vajalik kohtu luba kuid 36% küsitletutest arvas, et neil on keeldumiseks alati õigus. Sellised vastused toovad selgelt välja, et inimesed kas ei tea oma õigusi või on tõepoolest väga koostööaltid politseiga. Kuid loobumine põhiõiguse kaitsest jätab alles põhiõiguse riive, ehk eluaseme läbiotsimine on ka siis põhiõiguse riive, kuigi see toimub omaniku loal.

---

⁵⁹ Alexy, R., *supra nota* 54 lk 73.

2.2 Menetlejate tegevus läbiotsimise toimingute teostamisel

Läbiotsimise toimingute teostamisel on väga tähtis järgida seadusest tulenevaid nõudeid protseduuri reeglitele, vältimaks ebameeldivusi nii asutusele kui ka isikule, kelle juures toimingute teostatakse.

Üldjuhul on läbiotsimise teostajaks kriminaalmenetluses uurimisasutus, mis KrMS § 31 kohaselt on oma pädevuse piires Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, Sõjaväepolitsei, Keskkonnainspeksioon ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla. Loetletud asutused täidavad uurimisasutuse ülesandeid vahetult või nende hallatavate või kohalike asutuste kaudu⁶⁰.

MTA põhimäärusest tulenevalt on MTA Rahandusministeeriumi valitsemisalasse kuuluv valitsusasutus, millel on juhtimisfunktsioon ja mis teostab riiklikku järelevalvet ning kohaldab riiklikku sundi seaduses ette nähtud alustel ja ulatuses⁶¹.

MTA tegevusvaldkondadeks on riigieelarvesse laekunud ning tasumisele kuuluvate riiklike maksude ja muude rahaliste kohustuste täitmise üle arvestuse pidamine, riikliku maksu- ja tollipoliitika rakendamine ning ühiskonna ja seadusliku majandustegevuse kaitsmine.

MTA teostab riiklikku järelevalvet valdkonnajärelevalvena. See tähendab, et järelevalve eesmärk on tagada õigusaktide täitmine mingis kindlas valdkonnas. Iga õigusakti eesmärk lõppastmes on põhiõiguste ja vabaduste tagamine või kujundamine. Vastasel korral võiks vaidlustada selle õigusakti põhiseaduspärasust. Seetõttu võib öelda, et riiklik järelevalve teenib põhiõiguste tagamise huve. Kui liigitada MTA kogu tegevust funktsionaalsel alusel, siis põhifunktsioonideks on teenuse osutamine ja järelevalve. Teenus ja järelevalve on tihedalt ja lahutamatult seotud. Teenuse osutamisega kaasneb järelevalvetegevus ning järelevalve teostamisse tuleb suhtuda kui kliendile suunatud teenusesse. Kusjuures kliendiks ei ole mitte üksnes riik või muu isik, kelle huve järelevalve kaitseb, vaid ka isik, kelle üle järelevalvet tehakse. Mõlema funktsiooni täitmine toimub MTA töö põhiprotsessis, mille eesmärk on teatud toote/teenuse andmine/osutamine kliendile. Järelevalve puhul on tooteks/teenuseks järelevalveülesande täitmine – põhiseadusliku kaitsehüve tagamine. MTA järelevalvemudeli

---

⁶⁰ Kriminaalmenetluse seadustik § 31 lg 1.

⁶¹ Maksu- ja Tolliameti põhimäärus 06.10.2008, jõustumine 01.12.2008 - RTL 2008, 84, 1168 ... RT I, 07.01.2014, 19 § 1.

määrab see, millises valdkonnas järelevalvet tehakse. Järelevalvevaldkonnad on tollijärelevalve, ühiskonnakaitse Euroopa Liidu sisepiiril, maksujärelevalve ja muud järelevalvevaldkonnad.⁶²

Maksu- ja Tolliamet teostab nii maksumenetlust kui ka kriminaalmenetlust maksuasjades oma erinevate struktuuriüksuste kaudu. MTA uurimisosakonna pädevuses ei ole määrata maksuotsusega makse, vaid uurimisalluvusse kuuluvate maksualaste või tollieeskirjade rikkumiste ning narkootiliste ainete ja lähteainete käitlemise rikkumisega seotud kuritegude kohtueelse uurimise teostamine⁶³.

Maksukorralduseeadus annab maksuhalduri ametnikule maksude kogumise tagamiseks õiguse siseneda vaatluse eesmärgil maatükile, ehitisse või ruumidesse, kus toimub maksukohustuslase majandus- või kutsetegevus. Maksuhalduri ametnikul ei ole aga õigust teostada läbiotsimist, avada lukustatud ruume või panipaiku ega siseneda eluruumidesse neis elavate isikute tahte vastaselt.⁶⁴

MTA on mitmeid erinevaid struktuuriüksuseid, mis tegelevad nii järelevalve kui menetlustoimingutega vastavalt oma pädevusele. Järgnevalt annab töö autor ülevaate erinevatest osakondadest ja nende pädevusalasse kuuluvatest menetlustoimingutest.

Tollikorralduse osakonna üheks peamiseks ülesandeks on, lisaks klientide teenindamisele tolliformaalsuste täitmisel, Eesti ja seega ka Euroopa Liidu tollipiiri kaitsmine. Selleks tegelevad tollikorralduse töötajad igapäevaselt tollialaste rikkumiste ennetamisega ja tõkestamisega, tehes koostööd teiste ametiasutustega ja organisatsioonidega nii Eestis kui välisriikides.⁶⁵

Uurimisosakonna töötajad sekkuvad siis, kui on vaja ennetada, tõkestada või avastada maksu- ja tollivaldkonnas toime pandud rikkumisi. Selle osakonna ülesandeks on maksuseaduse ja tollieeskirjade rikkumistega seotud kuritegude kohtueelne uurimine. Uurimisosakonna eesmärgid on tõhus kriminaalmenetlus, et võita riigile tagasi kriminaalsel teel saadud tulu ning kuritegelikke gruppide tegevuse pärssimisega mõjutada üldist maksualase kuritegevuse

---

⁶² Maksu- ja Tolliamet 2013-2016. (Maksu- ja Tolliamet 2013).

⁶³ Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna põhimäärus.

⁶⁴ Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud vastavalt §-le 170 - RT I 2002, 26, 150...RT I, 31.01.2014, 14, § 72.

⁶⁵ *Maksu- ja Tolliamet 2013-2016 supra nota 61*, lk 14.

taset. Lisaks veel parem kriminaalmenetluse objektivalik, mis konkreetsetes valdkonnas või regioonis mõjutavad kõige enam maksulaekumist või pärsivad vastavat kuriteoliiki.⁶⁶

Teabeosakonna ülesandeks on heade töötulemuste saavutamiseks loodav eeldus kvaliteetsete andmete ja pädeva info kogumise näol, mille põhjal saavad teised osakonnad planeerida samme ja korraldada oma tegevust. Teabeosakonna töötajad vastutavad selle eest, et toimiks tõhusaks järelvalveks vajalik riskihindamise süsteem, et infovahetus oleks kiire ja sujuv nii Eestis eri ametiasutuste kui ka rahvusvahelisel tasandil. Et iga plaan, tegevus ja järeldus tugineks põhjalikult analüüsitud andmetel – kiire ja kvaliteetne rahvusvaheline infovahetus piiriüleste pettuste tõkestamiseks ning menetlustes eri tõendite kogumiseks.⁶⁷

Kõik need osakonnad teevad omavahel koostööd, et saavutada võimalikult efektiivne tulem riikliku järelvalve teostamisel ja vajadusel menetlustoimingute läbiviimisel.

MTA teostab läbiotsimist peamiselt maksukuriteo kahtluse või salakauba omamise kahtluse korral. Selleks minnakse enamasti kahtlustatava ametiruumidesse või koju, et leida dokumendid tõendamaks maksupettust. Salakaupa otsitakse ka enamasti samadest kohtadest või avastatakse tavapärasel vaatlusel tollipunktides. Läbiotsimistoimingusse kaasatakse MTA ametnik kui oma valdkonda tundev ekspert, kes töötab koos politseiga.

MTA 12.04.2012 avaldatud pressiteate kohaselt keskendub amet suurtele käibemaksupettustele ja salakaubaveo avastamisele. 2012 aasta esimeses kvartalis alustati 135 kriminaalmenetlust, millest 120 moodustasid salakaubaveo kuriteod. Algatatud kriminaalmenetlustest viidi lõpule ja saadeti prokuratuuri 115 juhtumit. Uurimisosakonna juhataja Rain Kuusi sõnul on maksu- ja tollieeskirjade rikkumisega seotud kuritegude toimepanemine hästi organiseeritud ja konspireeritud, mille tõkestamine nõuab reeglina kõigi kriminaalmenetluslike vahendite kompleksset kasutamist, kaasaarvatud jälitustegevust.

Nii avastati 2012 a. 8. märtsil Hiinast saabunud konteineri läbivaatusel 8,5 miljonit võltsitud Marlboro ja LM sigaretti. Kaubaks oli märgitud kattekile. Esialgse arvestuse järgi oleks sigarettide sattumisel Eesti turule jäänud riigil maksudena saamata 1,2 miljonit eurot. Tallinna lennujaamas peeti 20. märtsil kinni Moskva lennuga Tallinnasse saabunud Eesti kodanik, kelle kõhust avastati meditsiiniuasutuses tehtud läbivaatuse käigus 32 pakendit. Pakenditeks

---

⁶⁶ *Ibid*, lk 18.

⁶⁷ *Ibid*, lk 21.

olid vedelikuga täidetud kondoomid igäüks ca 50 g ja kogukaal ligi 1650 g. Vedeliku näol on tegemist nõ vedela kokaiiniga.⁶⁸

Need on vaid mõned näited MTA tulemuslikust tegutsemisest seaduserikkumiste avastamisel.

Kohtulahendite analüüsist nähtub, mis on tulemused kui läbiotsimistoiminguga seotud protseduurireegleid ei järgita. Analüüs viiakse läbi kolme kohtulahendi põhjal. Esimene on Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahend, teine on EIÕK lahend ja Riigikohtu Halduskolleegiumi lahendid. Kohtulahendid osutusid valituks põhjusel, milledest nähtus, millised on ametnikepoolsed võimalikud eksimused läbiotsimise teostamisel.

I lahend:

Riigikohtu kriminaalkolleegium on võtnud seisukoha kohtuasjas 3-1-1-29-12 p. 3.6 kus läbiotsimise protokoll ei ole lubatav tõend, sest läbiotsimise protokoll koopiati ei antud läbiotsitavale ja seetõttu ei ole võimalik kontrollida protokollis õigsust⁶⁹. Kohtuotsuse järgi tunnustati kohtualune KarS § 183 lg 1 järgi süüdi selles, et ta omandas ebaseaduslikult edasiandmise eesmärgil tuvastamata ajal, kohas ja isikult kuus *Imovane* tabletti. Selles kohtuasjas joonistub selgesti välja see, et⁷⁰ tõendamise seisukohalt vajalikud asjaolud peavad nähtuma juba protokollist ja neid ei ole võimalik hiljem tuvastada. Kuna A. K. (protokollile allakirjutanu) ise menetlustoimingust (läbiotsimine) osa ei võtnud, siis ei saanud ta olla läbiotsimisprotokoll koostaja ja selliselt saadud protokoll ei ole kriminaalasjas lubatud tõendiks. Samuti on ekslikult tuginetud A. K. kui menetleja ütlustele, kes saab ütlusi anda üksnes läbiotsimisprotokoll koostamisega seonduva kohta, mitte aga protokoll kantud tõendamise seisukohalt vajalike asjaolude kohta.⁷¹

Kirjeldatud kohtuasjas on välja toodud üks protseduurireeglite rikkumine, mille tulemusena kaotas läbiotsimisprotokoll tõendina kehtivuse. Sellest lähtuvalt tuleb väga rangelt järgida etteantud reeglistikku, et vältida sarnaste olukordade tekkimist.

II lahend:

---

⁶⁸Osvelt, A. „Amet keskendub suurtele käibemaksupettustele ja salakaubaveole” (2012), <<http://www.emta.ee/index.php?id=32157&highlight=kriminaalmenetlus>>(07.04.2014).

⁶⁹Jätta Tartu Ringkonnakohtu 31. oktoobri 2011. a otsus kriminaalasjas Pille Toomi süüdistuses KarS § 183 lg 1 järgi muutmata ja kassatsioonid rahuldamata, 3-1-1-29-12, Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi, kohtuotsus 25.10.2012, lõik 3.6.

⁷⁰*Ibid*, lõik 2.1.

⁷¹*Ibid*, lõik 6.3.3.

Case of Kilyen v. Romania politseiametnikud viisid läbi ebaseadusliku läbiotsimise olukorras, kus hageja juures arvati olevat varastatud autosid. Siseneti lukustatud aiast ja vaadeldi erinevates ruumides olevaid autovaruosi. Hagejat ise sel hetkel kodus ei olnud. Tema naaber, jälginud mõnda aega politseinike tegevust, sisenes naabri aeda ja uuris, mis on ametnike eesmärk. Naabrile anti selgitus toimuva kohta ja jäeti tema kätte kirjalik teade, et majaomanik peab tulema jaoskonda nii kiiresti kui võimalik. Reisilt tagasi tulles tegi hageja avalduse prokuratuuri. Avalduse sisu: isik tunneb ennast ahistatuna kuna on automehaanik ja ametnikud on korduvalt sisenenud tema hoovi tema äraolekul ja viinud läbi läbiotsimisi. Taotleja väitis ka, et kuigi politsei ei leidnud tema kinnistul varastatud autosid, on sagedased politseikontrollid tema valdustesse andnud naabritele põhjuse arvata külas, et ta on autode varas.

Politseinike vastulause oli, et naabri hoovi sisenedes oldi ennast tutvustatud ja öeldud mis põhjusel selle nad territooriumil viibivad.

Rumeenia kohus leidis, et ametnikud oli täitnud oma tööülesandeid seadusest lähtuvalt ja tunnistaja juuresolekul.

EIÕK seisukoht selles lahendis on, et läbiotsimine ei olnud kooskõlas art 8 § 2 sätestatuga et kõnealused meetmed peaksid olema aluseks siseriiklikus õiguses. Samuti viitab kõnealune seadus, et siseriiklik õigus oleks kättesaadav asjaomastele isikutele ja piisavalt täpset sõnastatud, et nad võiksid, vajadusel asjakohase nõustamise abiga, ette näha tagajärgi, mida teatud tegevus võib kaasa tuua.

Kohus leiab, et *Articles 41 and 42 of Law no. 360/2002 on the Status of Police Officers* sätetes õigusliku alusena läbiotsimise määruse taotluses oli kodu läbiotsimine sõnastatud ebamääraselt ja üldiselt ja selliselt ei saa olla piisavat õiguslikku alust sekkumiseks käesolevas asjas. Seetõttu ei paku see läbiotsitavale piisavat ja tõhusat kaitset ametivõimude kuritarvituste eest. Samuti ole valituse poolt esitatud konkreetseid dokumente, et need ohvitserid võiksid seda toimingut läbi viia. Sellest järeldab kohus, et otsuse puudumine toimingu teostamiseks näitab selgesti, et eesmärk ja ulatus läbiotsimist teha oli sekkumine hageja art 8 sätestatud õigustesse ja toiming oli ebaseaduslik.⁷²

---

⁷² Case of Kilyen v. Romania, Application no. 44817/04, ECHR, Judgment, 25.02.2014.

EIÕK on tauninud läbiotsimist, mille aluseks olev läbiotsimismäärus oli koostatud liiga ebatäpseid määratlusi kasutades.⁷³ Liiga ebatäpseks pidas EIÕK uurijatele antud volitust, mille kohaselt oli uurijal õigus otsida ja ära võtta kõik dokumendid, vara ja/või muud esemed mis võivad kaasa aidata tõe tuvastamisele läbiotsimismääruses kirjeldatud kuritegude osas või mis võivad takistada uurimise läbiviimist. Kõnealuse volitus kõrval oli nimetatud vaid ühte konkreetset dokumenti, mida sooviti ära võtta.⁷⁴

Lisaks leidis töö autor halduskohtulahendi, kus samuti käsitleti MTA poolt menetluse läbiviimist.

III lahend:

Antud kaasuses esitati Halduskohtule kaebus, kus kaebuse esitaja taotles, et halduskohus tunnistaks õigusvastaseks maksuametnike tegevuse, mis seisnes piisava õigusliku aluseta tema ruumide läbiotsimises ning esemete ja dokumentide võetuses, kusjuures rikuti läbiotsimise ja võetuse korda. Kaebuse esitaja väitis, et nende menetlustoimingutega on talle tekitatud kahju ja ta soovib edaspidi nõuda selle kahju hüvitamist. Läbiotsimise määruse järgi teostati läbiotsimine kriminaalasjas nr 01934000083 tähtsust omavate teise äriühingu tehinguid kajastavate dokumentide ja esemete leidmiseks. Esialgsest jättis nii halduskohus kui ka ringkonna kohus kaebuse rahuldamata, kuna leidis, et läbiotsimise ning esemete ja dokumentide äravõtmise õiguslikuks aluseks on prokuröri sanktsioneeritud läbiotsimise määrus ning et nende menetlustoimingute läbiviimisel ei rikutud kriminaalmenetlusõiguse norme.

Nimetatud haldusasjas leidis Riigikohus, et kuna kriminaalmenetluses riivatud põhiõiguste kaitset tagav õiguslik regulatsioon on puudulik, siis on isikul, kelle põhiõigusi on menetlustoiminguga riivatud, õigus esitada kaebus prokurörile või halduskohtule. Veel leidis Riigikohus, et valduse või töökoha läbiotsimine ning esemete ja dokumentide võetus on avalik-õiguslik akt, mis riivab isiku põhiõigusi.⁷⁵

Sellest kaasusest nähtub otseselt, kuidas riivatatakse toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõigusi, järgimata seadusest tulenevaid nõudeid toimingute läbiviimisel.

---

⁷³ *Case of Roemen and Schmit v. Luxembourg*, Application no. 51772/99, ECHR, Judgment, 25.02. 2003, p 70, 72. Refereeritud: Simson, K., Vitsut, T., *Memorandum* (Tallinn, Advokaadibüroo Lexral OÜ 2012)

⁷⁴ *Ibid*, p 70.

⁷⁵ AS KEK Trading International kaebus kriminaalmenetlustoimingute õigusvastaseks tunnistamiseks, kohtuasi 3-3-1-9-03 Riigikohus, kohtuotsus, 27.02.2003.

Kokkuvõtvalt teostab MTA riiklikku järelevalvet valdkonnajärelevalvena oma erinevate struktuurüksuste kaudu. See tähendab, et järelevalve eesmärk on tagada õigusaktide täitmine mingis kindlas valdkonnas. MTA teostab läbiotsimist peamiselt maksukuriteo või salakauba omamise kahtluse korral. Läbiotsimistoimingusse kaasatakse MTA ametnik kui oma valdkonda tundev ekspert, kes töötab koos politseiga.

Kohtulahendite analüüsist selgus, millised on need protseduurireeglid, millede vastu ametnikud võivad eksida läbiotsimist toimetades:

1. läbiotsimist minnakse toimetama ilma läbiotsimismääruseta;
2. rikutakse läbiotsimise korda;
3. läbiotsimiseprotokolli ebapiisav täitmine.

Nende reeglite vastu eksimisega tekib olukord, kus ametnike töö saab negatiivse tagasiside ja vastav toiming osutub õigustühiseks.

KOKKUVÕTE

Läbiotsimine on toiming, mis kriminaalmenetluse läbiviimisel riivab õigust privaatsusele, sest läbiotsimise käigus tungitakse selle toiminguga puutumuses oleva isiku tahte vastaselt tema koju (eluruumi, valdusesse või tööruumidesse), sooviga otsida ja ära võtta tõendeid või pidada kinni kahtlustatav.

Teema aktuaalsus seisnes selles, kuna kriminaalasjades menetlustoiminguks oleva läbiotsimisega sekkutakse läbiotsimisele allutatud isiku pereliikmete pere- ja eraellu ning koju. Põhiõiguste tagatust kriminaalmenetluse teemat käsitles justiitsminister oma kõnes prokuröride üldkogu ees 07.03.2014 –inimeste põhiõiguste küsimuse kriminaalmenetluses – läbiotsimine on intensiivne isiku privaatsusõigust riivav menetlustoiming, seetõttu selle kohaldamise määratlus peab olema selge ja konkreetne. Aktsepteerida ei saa ilma seadusliku alusega kõige ja kõigi otsimist. Põhiõiguste kuritarvituse riski vältimiseks tuleb läbiotsimine kui menetlustoiming põhjendada.

Teema uudsus seisnes selles, kuna antud lõputöö eristus varasematest Sisekaitseakadeemias kirjutatud üliõpilastöodes rõhuasetuse poolest. Siiani on kajastatud toimingule allutatud isiku põhiõiguste kaitset ja võimalikust riivist ja põhiõigusi tollitööga seotud protseduuridel, kuid ei ole analüüsitud selle toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamist.

Lõputöö probleem seisnes selles, kas kriminaalmenetluses läbiviidavas läbiotsimise toimingus on tagatud puutumuses oleva isiku põhiõiguste kaitse ning kui suur on inimeste teadlikus oma põhiõigustest sellises olukorras.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida toiminguga puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamist läbiotsimisel.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet.

Esimene uurimisülesanne oli anda ülevaade läbiotsimise olemusest ja eesmärgist ning toimingu teostamise õiguslikust alusest. Läbiotsimise toiming on reguleeritud Kriminaalmenetluse seadustikus. Läbiotsimine on uurimistoiming, mida tehes kogutakse

tõendeid, mis oleksid asitõendina kasutatavad kriminaalmenetluses. Et läbiotsimist toimetada, peab olema läbiotsimismäärus, kas siis prokuratuuri või eeluurimiskohtuniku määrus, erandjuhtudel ka uurimisasutuse määrus. Läbiotsimine on kõige intensiivsemalt isiku põhiõiguseid riivav ja isikule ebamugavust põhjustav toiming, siis seda toimingut tehes tuleb järgida rangelt menetlustoimingu reegleid – toimetada läbiotsimine määruses ettenähtud ulatuses ning talletada läbiotsimise tulemused läbiotsimisprotokollis. PS § 33 tulenevalt nõuab läbiotsimise toimetamiseks kahtlust kuriteo toimepanemise osas ning selle olemasolu tuleb läbiotsimismääruse väljastajale tõendada. Samaaegselt tuleb tagada ka PS §11 sätestatud põhiõiguste riive proportsionaalsuse põhimõte.

Teine uurimisülesanne oli anda ülevaade puutumuses oleva isiku põhiõiguste tagamisest läbiotsimisel ja võimalikust põhiõiguste riivest antud toimingu teostamisel. Kriminaalmenetlus mõjutab põhiõigusi ja põhiõigused mõjutavad kriminaalmenetlust; lisaks ei sekku menetlus mitte üksnes kahtlustatava või süüdistatava põhiõigustesse, vaid sageli ka selliste isikute põhiõigustesse, kellel pole puutumust kuriteoga. Sellest tulenevalt on põhiõiguste piiride tuvastamine on väga oluline. Sekkumise dogmaatika kohaselt toimub põhiõiguste kontrollimine kahe sammuna või kahes astmes. Esimeses astmes küsitakse, kas kontrollitav riiklik abinõu kujutab endast mõne põhiõiguse poolt kaitstava valdkonna riivet või mitte. Kui kaitsevaldkonna riive on kindlaks tehtud, siis tuleb teise sammuna küsida, kas selle riivega põhiõigust rikutakse või mitte.

Läbiotsimisega võib tekkida olukord, kus rikutakse puutumuses oleva isiku vara või tekitatakse talle ja tema pereliikmetele moraalselt kahju. Riigivastutuse seadus näeb ette materiaalse kahju hüvitamise viisid, kuid moraalse kahju hüvitamist saab kannatanu nõuda siiski vaid kohtu kaudu.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida isikute teadlikkust oma õiguste kaitsmisel. läbiviidud uuringu põhjal Justiitsministeeriumi poolt 2007 aastal koostatud „Eesti elanike õigusteadlikkuse uuringu” ja Faktum ja Ariko poolt läbi viidud küsitluse „Õigusteadvus“ uuringute tulemustest selgus, et vastajate hulgas on teatud grupp kodanikke, kes eristub teistest väiksemate õigusteadmiste poolest. Kui suurel osal inimestest on teadmised õigussüsteemist suhteliselt rahuldaval tasemel, siis osa on väga väheste teadmistega, või ei oma neid üldse. Selgus, et väheteadlike puhul on tegemist keskmisest madalama haridustasemega ja/või vanemate inimestega, kes elavad väikeasulates, väikeste peredena või

üksi. Murettekitav on asjaolu, et viiendik vastanuist ei osanud nimetada ühtegi põhiõigust, vabadust ega kohustust. Antud olukorrast võib eeldada, et inimeste eneseharimine õigusteadlikkuse alal ei ole paljudele prioriteetne ning vähesed baasteadmised saadakse vaid koolipingist, kui sedagi. Sellest võib järeldada, et isikud ei tea oma õiguseid olukorras, kus on nad puutumuses olevad isikud läbiotsimise toimingus ja ei oska hinnata, kas ametkonnad kuritarvitavad nende teadmatust.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida läbiotsimise toiminguid läbi viivate ametnike seaduslikke võimalusi toimingu õiguspärasel teostamisel. antud peatükis käsitleti MTA-d kui menetlejat ja vaadeldi kohtulahendite põhjal, kuidas tagavad ametnikud isiku puutumuse läbiotsimisel. Maksu- ja Tolliamet teostab riiklikku järelevalvet valdkonna järelevalvena oma erinevate struktuurüksuste kaudu.. eesmärgiga tagada õigusaktide täitmine seadusest tulenevat nõuete kohaselt. MTA teostab läbiotsimist peamiselt maksukuriteo kahtluse või salakauba omamise kahtluse korral. Selle õiguse annab talle KrMS § 31 sätestatud uurimisasutuse staatus.

Kohtulahendite analüüsisist selgus, millised on need protseduurireeglid, millede vastu ametnikud võivad eksida läbiotsimist toimetades. Nendeks esimusteks võivad olla ilma läbiotsimismääruseta läbiotsimise toimetamine, läbiotsimise korra rikkumine ja läbiotsimise protokollide ebapiisav täitmine. Nende reeglite vastu eksimisega tekib olukord, kus ametnike töö saab negatiivse tagasiside ja vastav toiming osutub õigustühiseks.

Lõputöö koostajal on järgmised ettepanekud:

1. viia läbi menetlustaktika ja menetlusõiguse alaseid koolitusi MTA ametnike seas, kes läbiotsimist teostavad, et viia miinimumini eksimine protseduurireeglite vastu;
2. viia ametnikele, kes tegelevad toimingutega, kus riivatakse isikute põhiõigusi, läbi põhiõigusealaseid koolitusi.

SUMMARY

Search is an act conducted in the course of criminal investigation, which breaches the right to privacy, as during search against that person's will their home is invaded (residence, property or work space) with the intent to find and confiscate evidence or arrest the suspect. The basis for the graduation thesis lies in the following provisions of the Constitution of the Republic of Estonia: Section 26 – everyone is entitled to inviolability of their private or family life; Section 33 – inviolability of the home. In addition, Article 8 of the European Convention on Human Rights and Basic Freedoms which stipulates the right to the integrity of private and family life.

The subject matter is topical. Even the Minister of Justice emphasized in his speech to the General Assembly of Prosecutors held on 7 March 2014 the basic human rights in criminal procedure by stating that search is an intense procedural act which breaches a person's right to privacy, which is why the scope of its application needs to be clearly defined. Searching everything and everyone without proper grounds is not acceptable. In order to avoid the risk of abusing basic rights, the act of searching has to be justified.

The novelty of the topic lies in the emphasis, compared to earlier student studies. So far the focus has been on the protection of the basic rights and possible breach of basic rights of the person subjected to the act of searching in procedures regarding the work of customs officers, yet the ensuring of the basic rights of the person involved in the act have not been analysed.

The problem presented in the thesis is whether the protection of the basic rights of the person involved in the act of search in the course of criminal investigation is ensured and how aware people are of their basic rights in such a situation.

The aim of the thesis is to analyse the ensuring of the basic rights of the person involved in the act.

The first task was to give an overview of the nature of search, its purpose, and the legal bases for the performance of the act. The act of search has been regulated in the Code of Criminal

Procedure. Search is an investigative procedure during which evidence, which can be used in criminal investigation, is collected. Search needs to be conducted by following the rules of criminal procedure, in the extent prescribed by the search warrant and by documenting the results of the search in the Search Form. Pursuant to Section 33 of the Constitution, there has to be suspicion of a commission of an offence and its existence needs to be ascertained to the issuer of the search warrant. At the same time, the principle of the proportions of the breach of basic rights needs to be ensured as stipulated by Section 11 of the Constitution.

The second task was to give an overview of the ensuring of the basic rights of the person subject to search and possible breach of basic rights in the course of the given act. Criminal investigation affects basic rights and basic rights affect criminal investigation. Furthermore, criminal investigation not only interferes with the rights of the suspect or the accused but it often interferes with the basic rights of such persons who have no connection with the crime. Search may be conducted at the residence of a person who is not linked to the crime in connection with which the search is conducted. Thus, the identification of the boundaries of basic rights becomes essential. Although search must be conducted in compliance with all the basic rights and legal acts, and in interfering with the inviolability of the person, it needs to be in accordance with the law and its aims must be proportional with the offence.

In the course of search there may arise a situation where the property of the person subjected to the search may be damaged or moral damage may be inflicted on the person and their family members. The State Liability Act foresees the ways for the compensation of material damage, but the compensation of moral damage can only be claimed by court.

The third task was to analyse the awareness of people regarding the protection of their rights. The results of the surveys on the legal awareness of the inhabitants of Estonia compiled by the Ministry of Justice in 2007 and by Faktum and Ariko showed that among the responders there is a group of citizens that can be discerned from the others by their less adequate knowledge of legal issues. It is disconcerting that one-fifth of the responders could not name a single basic right, freedom or obligation. Such a situation may give rise to the belief that self-education on legal matters is not a top priority for a lot of people and only a few basic truths are acquired at school, if any at all. It can be concluded that persons do not know their rights when they are subjected to search and they cannot assess whether the authorities take advantage of their ignorance.

The fourth task was to analyse the legal possibilities for lawful conduct of officials performing search. The given chapter focused on Tax and Customs Board as the investigator, and through court resolutions it was observed how the officers ensure inviolability of the person when conducting search.

Tax and Customs Board conducts state supervision in the field. It means that the aim of supervision is to ensure compliance with the legal acts when conducting search. In most cases it concerns the person suspected of a tax offence or of being in possession of illicit goods. In order to find evidence of tax fraud, officials go to the work space or the home of the suspect. An expert with Tax and Customs Board is involved in search activities and they work together with the police.

Court resolutions indicate that officers violate simple rules of procedure during search:

1. search is conducted without proper warrant;
2. rules of search are violated;
3. insufficient filling of the Search Form.

By violating these rules, negative feedback is received for the work and the given act of search is deemed null and void.

The author of the thesis has the following suggestions:

1. to conduct training seminars for the officers of Tax and Customs Board on investigational tactics and investigation law in order to minimize the violations of procedural rules;
2. to conduct training courses on basic rights for officers performing acts where persons' basic rights are breached.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. Juridica eriväljaanne 2001, lk 40.
2. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. 1997 Justiitsministeerium, <<http://www.just.ee/52846>> 25.12.2013.
3. AS KEK Trading International kaebus kriminaalmenetlustoimingute õigusvastaseks tunnistamiseks, kohtuasi 3-3-1-9-03 Riigikohus, kohtuotsus, 27.02.2003.
4. Borgers, M.J. The Use of Illegally Gathered Evidence in the Dutch Criminal Trial. P. 1. <<http://www.ejcl.org/143/art143-4.pdf>> (30.04.2013).
5. Case of Buck v. Germany, Application no. 41604/98, , ECHR, Judgment, 28.04.2005, p 45.
6. Case of Harju v. Finland, Case, Application no. 56716/09, ECHR, Judgment,15.02.2011.
7. Camenzind v. Switzerland, nr 21353/93, 16/12/1997, p. 45-47.
8. Case of Roemen and Schmit v. Luxembourg, Application no. 51772/99, ECHR, Judgment, 25.02.2003, p 70, 72.
9. Eelnõu nr 295 seletuskiri, p-id 19-29 (vt viide 14). Vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. oktoobri 2000. a määrus asjas nr 3-3-1-38-00, p 24.
10. Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring“ (2007), <<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=30815/Eesti+elanike+%F5igu+steadlikkuse+uuring.pdf>> (07.03.2014).
11. [EKSS] "Eesti keele seletav sõnaraamat" <<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=konfrontatsiooni&F=M>> (15.01.2014).
12. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992, jõustumine 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349...RT, 27.04.2011, 2.
13. Evidence in the Criminal Trial in Norway. p 2. <http://folk.uio.no/giudittm/IACL_Truth%20or%20due%20process.pdf> (30.04.2013); Borgers, M.J. The Use of Illegally Gathered Evidence in the Dutch Criminal Trial. lk 1. <<http://www.ejcl.org/143/art143-4.pdf>> (30.04.2013).
14. Harju Maakohtu arutas avalikul kohtuistungil 17.09.2013, 14.11.2013 XXX kaebust Maksu- ja Tolliameti kontrolliosakonna I kontrolllitalituse revident Aleksandr X

- 26.06.2013 otsuse väärteoasjas nr 930012502167/37 tühistamiseks. Väärteoasi nr 4-13-4487, Harju Maakohtu, kohtuotsus 14.11.2013.
15. Ingram, J. L. Criminal procedure: theory and practice. 2nd ed. New Jersey: Pearson 2009; Gless, S. Truth or Due Process? The Use of Illegally Gathered Evidence in the Criminal Trial. p 680.
<http://ius.unibas.ch/uploads/publics/6785/20100913144136_4c8e1c0006a39.pdf> (30.04.2013).
  16. Justiitsministri kõne 2014. aasta prokuröride üldkogul (2014).
<<http://www.just.ee/59516>> (15.03.2014).
  17. Jätta Tartu Ringkonnakohtu 31. oktoobri 2011. a otsus kriminaalasjas Pille Toomi süüdistuses KarS § 183 lg 1 järgi muutmata ja kassatsioonid rahuldamata, 3-1-1-29-12, Riigikohtu Kriminaalkollegiumi, kohtuotsus 25.10.2012.
  18. Kaldoja, K., „Läbiotsimine ja selle käigus leitud tõendite lubatavus kriminaalmenetluses“, magistritöö, Tartu Ülikooli Õigusteaduskond (2013).
  19. Kanger, L., „Kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seaduse alusel“, RiTo 27, (2013).
  20. Kanger, L., „Kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seaduse alusel“, Kohtupraktika analüüs, Riigikohtu Õigusteabe osakond,
<http://www.riigikohus.ee/vfs/775/Analyyis%20Riigivastutus%28L_Kanger%29.pdf> (23.02.2014) Maksu- ja Tolliameti põhimäärus 06.10.2008, jõustumine 01.12.2008 – RTL 2008, 84, 1168 ... RT I, 07.01.2014, 19 § 1.
  21. Kergandberg, E., Pikamäe, P., Kriminaalmenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne. (Tallinn: Juura, 2012).
  22. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus (Tallinn: Juura ,2006).
  23. Kriminaalasi Henrik Antsovi süüditunnistamises KarS § 184 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi, üldkogu asi nr 3-1-2-2-11, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus 10. 042012.
  24. Kriminaalasi Tiit Veeberi (Veeber) süüdistuses KrK § 1481 lg 7, § 166 lg 1 ja § 143 lg 1 järgi, üldkogu asi nr 3-1-3-13-03, Riigikohtu üldkogu, kohtuotsus 06.01.2004.
  25. Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustumine 01.07.2004 - RT I 2003, 27, ... RT I, 26.02.2014, 8.
  26. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse
<http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&.> (25.12.2013).
  27. Lindmäe, H. Menetlustaktika I. (Tallinn: Juristide Täienduskeskus, 1995).
  28. Lõhmus, U. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. (Tallinn: Juura 2012).

29. Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud vastavalt §-le 170 - RT I 2002, 26, 150...RT I, 31.01.2014, 14.
30. Maksu- ja Tolliameti põhimäärus 06.10.2008, jõustumine 01.12.2008 - RTL 2008, 84, 1168 ... RT I, 07.01.2014.
31. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste vabaduste kaitse (Tallinn: Juura 2004).
32. Osvelt, A. „Amet keskendub suurtele käibemaksupettustele ja salakaubaveole” (2012), <<http://www.emta.ee/index.php?id=32157&highlight=kriminaalmenetlus>>(07.04.2014).
33. Põhiseaduse 2. peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused", Põhiõigusnormi õiguslik tagajärg – kaitseala riive õigustamine <<http://www.just.ee/10731>> (25.01.2014).
34. Riigivastutuse seadus, 02.05.2001, jõustumine 01.01.2002 - RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 11.
35. Roosve, T. „Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasus.“ Sisekaitseakadeemia õppematerjal <<http://stud.sisekaitse.ee/Roosve/vaboriive/>> (27.12.2013).
36. Roosve, T., „Põhiõiguste liigid.“ Sisekaitseakadeemia õppematerjal <http://stud.sisekaitse.ee/Roosve/vaboriive/vabadusõiguste_skeem.pdf> (27.12.2013).
37. Simson, K., Vitsut, T., Memorandum (Tallinn, Advokaadibüroo Lexral OÜ 2012).
38. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura 2002).
39. Torgersen, R. Truth or Due Process? The Use of Illegally Gathered Evidence in the Criminal Trial in Norway. p 2.
40. Õigusteadvus 2007 <http://www.riigikohus.ee/vfs/600/uuring_2007_oigusteadvus.pdf> (31.03.2014).
41. Öpik, R. Läbiotsimine. Sisekaitseakadeemia õppematerjal. <<http://www.slideshare.net/raivoopik/lbiotsimine>> (30.12.2013).

Lisa 1. Edasilükkamatutel juhtudel läbiotsimise määrus

Justiitsministri 16. juuli 2008. a määrus nr 39

„Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide
näidisvormide kehtestamine”

Lisa 3

Kinnitatud justiitsministri 13.02.2013 määrusega nr 4

uurimisasutuse embleemi kujutis

uurimisasutuse nimetus

Edasilükkamatutel juhtudel läbiotsimise määrus

Koostamise kuupäev ja koht: [kuupäev, koht]

Koostaja ametinimetus ja nimi: [ametinimetus ja nimi]

Kriminaalasja number: [nr]

Kuriteo kvalifikatsioon: KarS § [nr] lg [nr] p [nr]

Kahtlustatava nimi (isikukood): [nimi ja isikukood või sünniaeg]

[Menetleja nimetus] menetleb käesolevat kriminaalasja, milles alustati menetlust [kuupäev] KarS § [nr] tunnustel, selles et [kuriteosündmuse kirjeldus].

[Määruse tekst, sealhulgas läbiotsimise eesmärk ja põhjendus ühes viitega edasilükkamatule asjaolule].

Vastavalt KrMS § 91 lõikes 3 sätestatule võib edasilükkamatutel juhtudel uurimisasutus läbiotsimist toimetada uurimisasutuse määruse alusel ilma kohtu loata, kuid seejärel tuleb sellest 24 tunni jooksul teatada prokuratuuri kaudu eeluurimiskohtunikule või käesoleva paragrahvi lõikes 2¹ nimetatud juhul prokuratuurile, kes otsustab läbiotsimise lubatavaks tunnistamise.

Juhindudes KrMS § 91 lg 3, [uurimisasutuse ametniku ametinimetus]

määras:

1. Toimetada aadressil [aadress, kus läbiotsimine toimub] läbiotsimine, et leida [otsitava isiku või objekti nimi/nimetus].

2. Määruse peale võib kaebuse esitada vastavalt KrMS §-de 228 ja 229 sätetele.
[uurimisasutuse ametniku nimi]

Olen määrusega tutvunud: (nimi, allkiri ja kuupäev)

Tunnistan läbiotsimise lubatavaks: (prokuröri nimi, allkiri ja kuupäev)⁷⁶

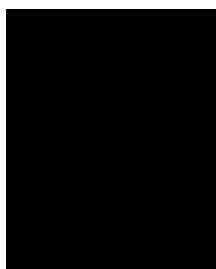
⁷⁶ Riigi Teataja, Justiitsministri 16. juuli 2008. a määruse nr 39 „Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidismuutmine” muutmise 13.02.2013 nr 4 - RT I, 26.02.2013, 6 ... 01.03.2013 lisa 3

Lisa 2. Läbiotsimismäärus

Justiitsministri 16. juuli 2008. a määrus nr 39
„Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide
näidisvormide kehtestamine”

Lisa 15

Kinnitatud justiitsministri 13.02.2013 määrusega nr 4

prokuratuuri nimetus

Läbiotsimismäärus

Koostamise kuupäev ja koht: [kuupäev, koht]

Koostaja ametinimetus ja nimi: [ametinimetus ja nimi]

Kriminaalasja number: [nr]

Kuriteo kvalifikatsioon: KarS § [nr] lg [nr] p [nr]

Kahtlustatava nimi (isikukood): [nimi ja isikukood või sünniaeg]

[Menetleja nimetus] menetleb käesolevat kriminaalasja, milles alustati menetlust [kuupäev] KarS § [nr] tunnustel, selles et [kuriteosündmuse kirjeldus].

Vastavalt KrMS § 91 lõikele 2¹ teostatakse prokuratuuri määruse alusel läbiotsimist juhtudel, kui on alust arvata, et kahtlustatav kasutab või kasutas läbiotsitavat kohta või sõidukit kuriteosündmuse või kohtueelse menetluse ajal või läbiotsitavas kohas või sõidukis pandi toime kuritegu või seda kasutati kuriteo ettevalmistamisel või toimepanemisel.

[Määruse tekst, sealhulgas läbiotsimise eesmärk ja põhjendus]

Eeltoodu alusel ja juhindudes KrMS § 91 lg 2¹, [prokuröri ametinimetus]

määras:

1. Toimetada läbiotsimine aadressil [aadress], et leida järgmised isikud või objektid: [otsitava isiku või objekti nimi/nimetus].

2. Määruse peale võib kaebuse esitada vastavalt KrMS §-de 228 ja 229 sätetele. [prokuröri nimi]

Olen määrusega tutvunud: (nimi ja allkiri)⁷⁷

---

⁷⁷ Ibin, lisa 15

Lisa 3. Läbiotsimisprotokoll

Justiitsministri 16. juuli 2008. a määrus nr 39

«Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide

näidisvormide kehtestamine»

Lisa 64

(Justiitsministri 31.augusti 2011. a määruse nr 42 sõnastuses)

[RT I 06.09.2011 – jõust. 09.09.2011]-rakendatakse alates 01.09.2011

[menetleja embleemi kujutis]

[menetleja nimetus]

LÄBIOTSIMISPROTOKOLL

kriminaalasjas nr [number]

[kuupäev ja uurimistoimingu koht]

Uurimistoimingu algus: [kellaaeg]

[Menetleja ametniku ametinimetus ja nimi], juhindudes KrMS §-dest 91, 92 ja 146, teostas läbiotsimise:

1. Läbiotsimise alus: [uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu nimetus ja määruse kuupäev] läbiotsimise määrus.
2. Läbiotsimise koht: [läbiotsimise koha aadress].
3. Uurimistoimingus osaleb: [protokollija, asjatundja või muu isik, nende nimi ja kontaktaadress].
4. Kasutatud tehnikavahendid: [tehnikavahendi liik ja mark]

5. Enne läbiotsimist tehti [isiku nimi] ettepanek anda välja läbiotsimismääruses märgitud [objekt(id) või näidata laiba või tagaotsitava peidukoht].

Vastus ettepanekule: [sealhulgas vabatahtlikult väljaantud objekti nimetus või peidukoha ettenäitamine, kui seda tehti].

6. Läbiotsimise käik: [läbiotsimise rakendamise korral märgitakse otsingu tingimused, käik ja tulemused].

7. Läbiotsimisega leitud objektid: [objekti leidmise koht, leitud objekti nimetus ja objekti tunnused, mis omavad tähtsust kriminaalasjas; millesse objekt pakiti ja pakendile omistatud number].

8. Tagaotsitava isikuandmed: [tagaotsitava leidmisel märgitakse tema isikuandmed].

9. Märkused protokolliga kohta: [märgitakse märkuste sisu või nende puudumine; protokoll loetud läbi isiklikult või loetud ette].

10. Protokolliga lisad: [koostatud skeem, joonis ning muu näitlik materjal; uurimistoimingu käigus protokolliga juurde võetud objektide nimetused].

11. Uurimistoimingus osalejaile (välja arvatud kahtlustatavale ja süüdistatavale) on selgitatud, et vastavalt KrMS §-le 214 võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses.

12. Kaitsja on kohustatud hoidma saladuses talle kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid. Kaitsjal on lubatud kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid avaldada kaitsealusele. Kaitsealuse kohta käivaid menetluse andmeid võib kaitsja avaldada vaid kaitsealuse nõusolekul ning kui seda nõuavad õigusemõistmise huvid.

13. Uurimistoimingus osales tõlk, keda on hoiatatud, et oma ülesannete täitmisest alusetu keeldumise ja teadvalt valesti tõlkimise eest vastutab ta KarS §-de 318 ja 321 järgi. Uurimistoimingu lõpp: [kuupäev] [menetleja ametniku nimi] [uurimistoimingule allutatud isiku nimi] [tõlgi nimi] [asjatundja nimi]

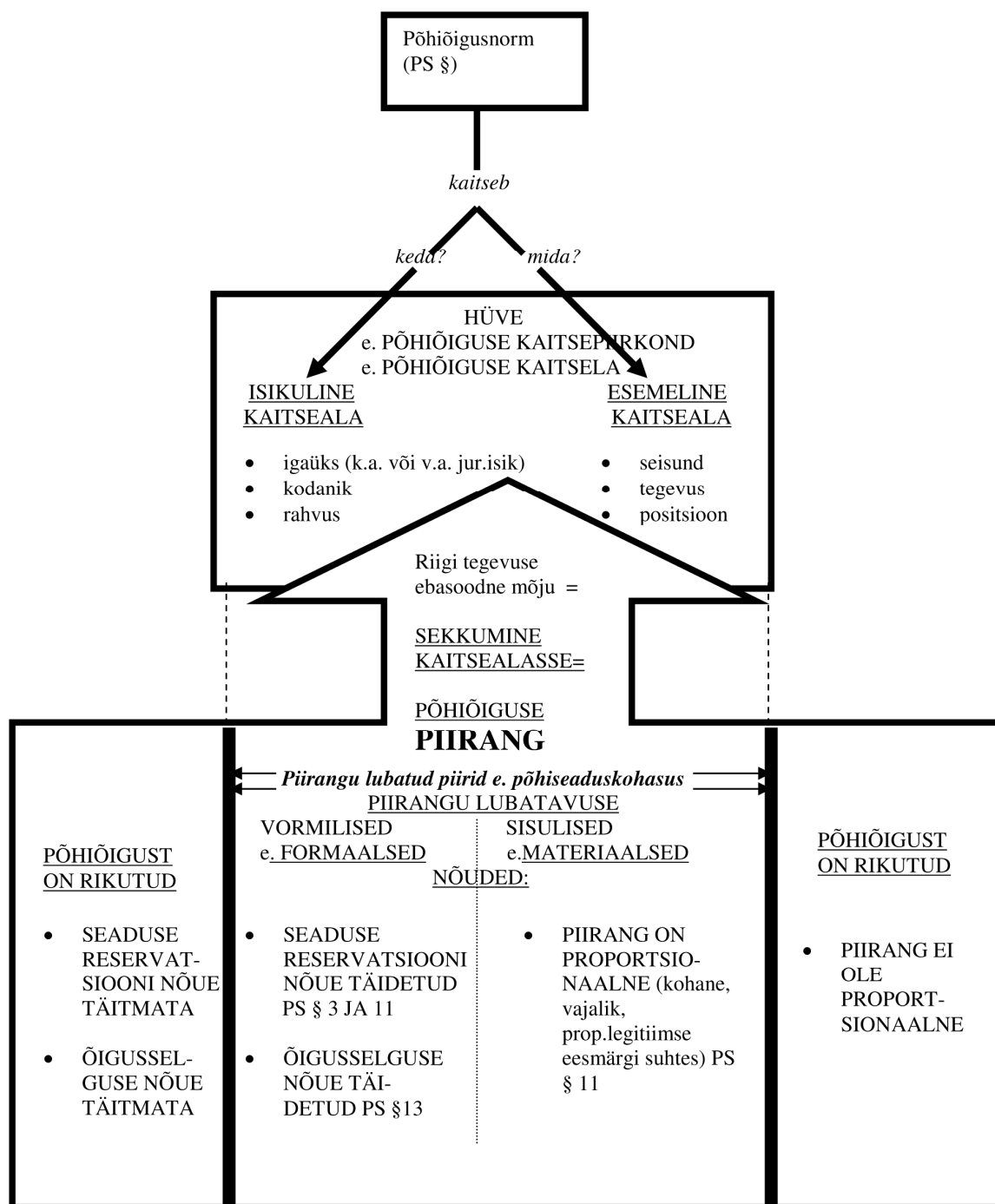
14. Uurimistoimingust osa võtnud [menetlusseisund ja nimi] keeldus protokollile alla kirjutamast, sest [märgitakse keeldumise põhjus].

[menetleja ametniku nimi]⁷⁸

---

⁷⁸ Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidismuudatuste kehtestamine 16.07.2008 nr 39, jõustumine 08.08.2008 - RTL 2008, 66, 934 ... RT I, 26.02.2013, 7, lisa 64

Lisa 4. Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasuse skeem

Joonis 1. Vabadusõiguste riive põhiseaduspärasuse skeem⁷⁹

⁷⁹ Roosvee, T., „Põhiõiguste liigid.“ Sisekaitseakadeemia õppematerjal <http://stud.sisekaitse.ee/Roosvee/vaboriive/vabadusõiguste_skeem.pdf> (27.12.2013)

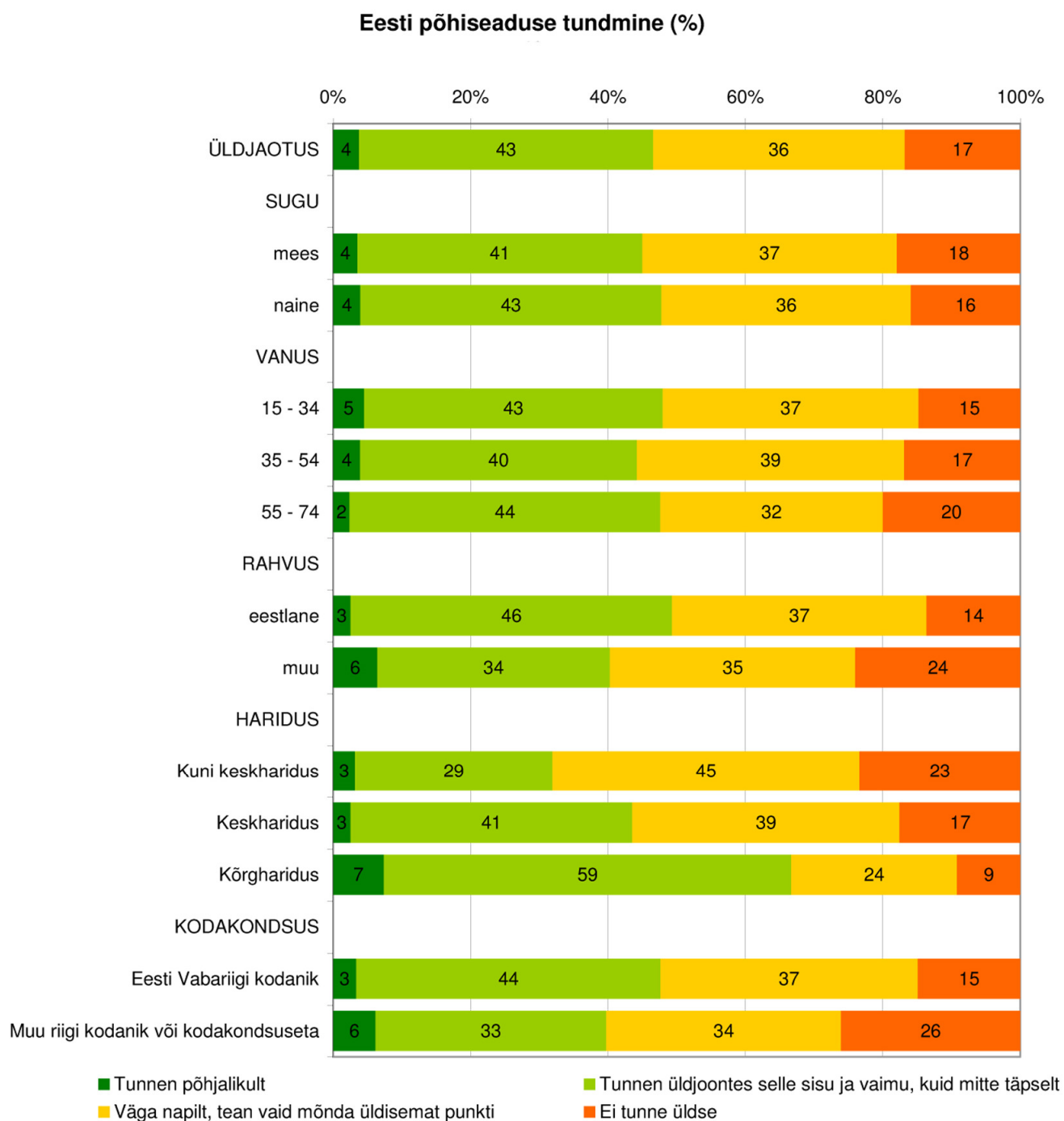
Lisa 5. Hinnangud põhiõiguste tagatusele

Tabel 1. Hinnangud põhiõiguste tagatusele.⁸⁰

Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu, et praeguses Eestis on kõigil võrdne õigus:					
	% Täiesti nõus	% Pigem nõus	% Pigem ei ole nõus	% Üldse ei ole nõus	% Ei oska öelda
kodu puutumatus ehk keegi ei tohi teiste kodurahu häirida ega eluruumidesse seadusevastaselt tungida	57	31	10	1	1
perekonna ja eraelu puutumatus ehk keegi ei tohi teise perekonnaellu seadusevastaselt sekkuda	57	32	8	1	2
süütuse presumptsioonile ehk keegi ei ole süüdi enne, kui ta on kohtus süüdi mõistetud	53	31	10	2	4
vabadusele ja isikupuutumatus ehk kellelki ei tohi seadusevastaselt vabadust võtta	52	32	12	1	3
kohtusse pöörduda ehk kõigile on kohtumõistmine kättesaadav	50	28	15	5	3
haridusele ehk haridus on kõigile kättesaadav	47	31	18	4	0
omandi kaitsele ehk igaihe omand on puutumatu ja kaitstud	41	34	18	4	2
erapooletule kohtumõistmisele ehk kohtud on sõltumatud	30	33	24	5	8
riigi ja seaduse kaitsele ehk inimesed on kaitstud teiste kodanike ja riigi omavoli eest	23	36	29	9	4

⁸⁰ „Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring“ (2007), Justiitsministeerium, <<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=30815/Eesti+elanike+%F5igusteadlikkuse+uuring.pdf>> (07.03.2014), lk 32-33.

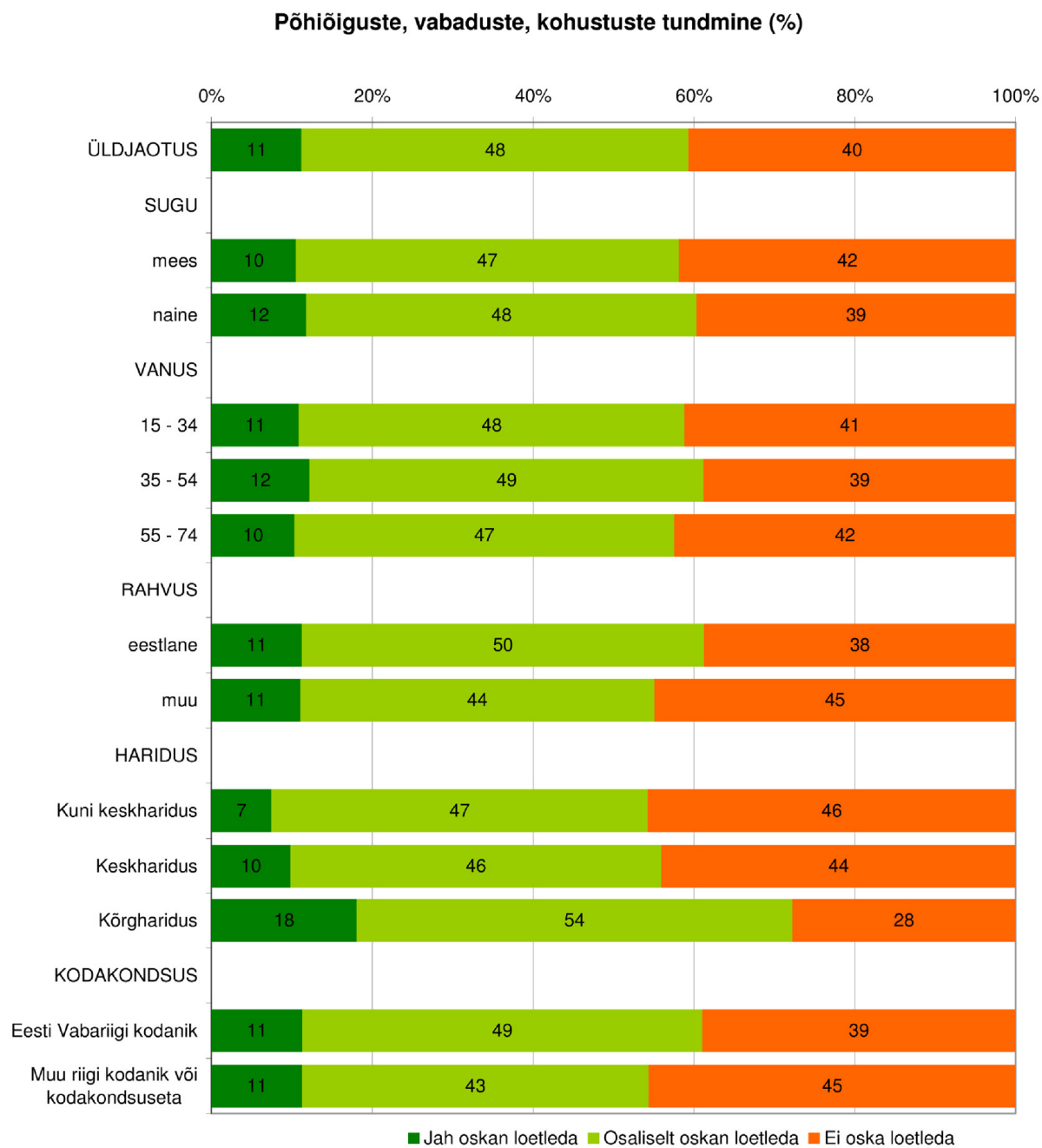
Lisa 6. Eesti põhiseaduse tundmine

Joonis 2. Eesti põhiseaduse tundmine (%)⁸¹

⁸¹ Õigusteadvus 2007. Riigikohus, <http://www.riigikohus.ee/vfs/600/uuring_2007_oigusteadvus.pdf> (31.03.2014)

Lisa 7. Põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste tundmine

Joonis 3 Põhiõiguste, vabaduste kohustuste tundmine (%)⁸²

⁸² Ibin 51